

Nr 22

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa åtgärder för att främja ett alkoholfritt umgängesliv; given Stockholms slott den 17 december 1954.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Per Edvin Sköld

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges förslag om vissa åtgärder för att främja ett alkoholfritt umgängesliv. Förslagen omfattar i första hand en av statsmedel stödd kampanj för alkoholfria fest- och sällskapsdrycker och för ett alkoholfritt umgängesliv. Kampanjen är avsedd att samordnas med den kampanj för ansvar och nykterhet i anslutning till motbokssystemets avskaffande som beslutats av 1954 års riksdag. Vidare förordas ett mindre statsbidrag till Föreningen fruktdrycker för kontinuerlig upplysningsverksamhet rörande alkoholfria fest- och sällskapsdrycker. Kostnaden för dessa åtgärder beräknas under budgetåret 1955/56 uppgå till 225 000 kronor. Slutligen föreslås att lån av statsmedel skall kunna beviljas till inrättande av alkoholfria restauranger med god standard. Förslaget innefattar en begränsad försöksverksamhet på området. Med hänsyn till de svårigheter, som särskilt under de första åren kan uppstå för restaurangrörelser av denna art, förordas, att lånen utlämnas på villkor, som innebär viss subventionering av driften. Det för ändamålet erforderliga investeringsanslaget beräknas till 500 000 kronor.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 december 1954.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler, efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter, fråga om *åtgärder för att främja ett alkoholfritt umgängesliv* samt anför.

I. Inledning

Vid 1954 års riksdag har, bl. a. på grundval av propositionen nr 151, beslut fattats om nya riktlinjer för den framtida nykterhetspolitiken. Genom dessa beslut har tyngdpunkten förskjutits från restriktionslagstiftning till positiva nykterhetsfrämjande åtgärder av olika slag. För genomförande härav har nya eller ökade anslag beviljats till bl. a. folkupplysning i alkoholfrågan, stöd åt ungdomsvårdande sammanslutningar, åt ungdomsidrott och annan organiserad fritidsverksamhet bland ungdom samt till en utbyggnad av nykterhetsvården.

Det för reformerna grundläggande utredningsarbetet hade verkställts av 1944 års nykterhetskommitté. Medan denna kommittés förslag remissbehandlades, fann jag lämpligt att som ett komplement till de utredningar nykterhetskommittén haft att utföra undersöka möjligheterna att vidta vissa ytterligare åtgärder för att främja de nykterhetspolitiska strävandena. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade jag sålunda vid skilda tillfällen under år 1953 särskilda sakkunniga, fördelade på sju olika kommittéer, för att skyndsamt utreda vissa specialfrågor. Fem av kommittéerna avslutade sitt arbete på sådan tid att de av dem behandlade frågorna kunde medtagas vid den allmänna omprövningen av nykterhetspolitiken. De frågor som utreddes av de båda återstående kommittéerna var av mera tidskrävande art, och jag förutskickade att dessa frågor finge upptagas senare.

En av dessa kommittéer, som haft i uppdrag att verkställa en *utredning om åtgärder för främjande av ett alkoholfritt umgängesliv*, har med skriftelse den 8 juli 1954 överlämnat ett betänkande med förslag i ämnet (stencilerat). Utredningen har bestått av direktören H. Bergils, ordförande, kas-

sören G. Eriksson, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren G. Larsson, direktören K. Wennberg och försäljningsdirektören A. Wickberg.

I betänkandet framlägger utredningen i skilda kapitel förslag angående alkoholfria drycker, om alkoholfria restauranger, rörande bidrag till utrustning av allmänna samlingslokaler samt om förmedling av underhållningsinslag m. m.

Över betänkandet i dess helhet har efter remiss utlåtanden avgivits av statskontoret, kontrollstyrelsen och Sveriges nykterhetsvänners landsförbund. Sveriges storloge av IOGT samt Motorförarnas helnykterhetsförbund har likaledes inkommit med yttranden över hela betänkandet.

Därjämte har, såvitt avser kapitlen om alkoholfria drycker och alkoholfria restauranger, yttranden avlämnats av Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges hotell- och restaurangförbund, Alkoholfria hotell och restaurangers andelsförening u. p. a. (AHRA) samt Svensk industriförening.

Vidare har, såvitt avser kapitlet om alkoholfria drycker eller delar av detta kapitel, utlåtanden avgivits av kommerskollegium, generaltullstyrelsen, 1952 års tulltaxekommitté, Detaljhandelsbolaget för rusdrycker, aktiebolag, Sveriges musteriförbund, Sveriges pomologiska förening, Sveriges vattenfabrikanters riksförbund och Föreningen fruktdrycker.

Över kapitlet om bidrag till utrustning av allmänna samlingslokaler har statens nämnd för samlingslokaler, Bygdegårdarnas riksförbund, Folkets husföreningarnas riksorganisation och Våra gårdar, riksföreningen för nykterhetsrörelsens allmänna samlingslokaler, utlåtits sig.

Slutligen har, såvitt avser kapitlet om förmedling av underhållningsinslag m. m., yttranden avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetarnas bildningsförbund, Svenska landsbygdens studieförbund och Riksidrottsförbundet.

Vid yttrandet från Sveriges centrala restaurangaktiebolag har fogats utlåtanden från Stockholmsdistriktets allmänna restaurangaktiebolag, Östra Sveriges allmänna restaurangaktiebolag, Skånes allmänna restaurangaktiebolag, Västsveriges allmänna restaurant aktiebolag och Bergslagens allmänna restaurangaktiebolag.

Kommerskollegium har bifogat yttranden från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Gävle samt från Sveriges industriförbund.

Jag anhåller nu att få upptaga huvuddelen av utredningens förslag. Förslaget om bidrag till utrustning av allmänna samlingslokaler torde komma att anmälas av chefen för socialdepartementet i statsverkspropositionen.

I detta sammanhang bör ytterligare nämnas, att ett förslag till revision av lagstiftningen om försäljning av alkoholfria drycker, som tidigare anmälts av mig, framlägges för 1955 års riksdag genom propositionen nr 6 samt att vissa andra frågor, som har samband med den nya nykterhetslagstiftningen, upptages i propositionen nr 5 till samma riksdag.

II. Allmänna synpunkter

Utredningsdirektiven

I direktiven för utredningen utvecklade jag på följande sätt bakgrunden till de frågor utredningen haft att behandla.

Nykterhetskommitténs utredningar om alkoholvanornas förändringar visar bl. a. att bruket av alkohol har en tydlig tendens att sprida sig till kretsar som tidigare varit absolutistiska eller nästan absolutistiska. Kommittén har ingående analyserat de faktorer som påverkar alkoholvanorna, såväl nykterhetslagstiftningen som övriga s. k. utomlegislative faktorer. Beträffande de senare konstaterar kommittén att de i stort sett främjat nykterheten men att negativa drag också finnes. Vissa faktorer, som huvudsakligen verkat för en sundare inställning till alkoholen, har samtidigt bidragit till spridning av alkoholbruket.

Bland sådana faktorer kan nämnas den allmänna kulturlyftningen, benägenheten hos de breda folklagren att tillägna sig de bättre situerade befolkningsgruppernas vanor samt höjd levnadsstandard och bättre bostadsvillkor för de breda lagren. Dessa omständigheter har bl. a. medfört att gemene man i en helt annan utsträckning än under gångna tider brukar samlas till enskilda samkväm på restauranger. Det är vanligt att därvid i stor utsträckning sprit och vin ingår i förtäringen. Men även vid samkväm i hemmen är alkoholförtäring vanligare nu än förr. Benägenheten att efterbilda de bättre situerades vanor spelar här in. Det står utom allt tvivel att den utveckling som nu antytts haft avsevärd betydelse vid alkoholvanornas utbredning.

En möjlighet att motverka denna utveckling kan tankas vara att söka skapa bättre förutsättningar för ett trivsamt alkoholfritt umgängesliv. I och med att vin och sprit icke längre kom att anses vara ett nödvändigt tillbehör till bjudningar, skulle måhända åtskilligt av lockelsen därtill försvinna.

Utredningen

Utredningen sammanfattar sin principiella syn på frågorna med bl. a. dessa ord.

Det är verklighetsfrämmande att som allmän norm eftersträva sådana former för samvaro, som genom exklusivitet och särprägling isolerar människor med olika inställning till alkoholbruket från varandra. I de flesta av livets sammanhang, i arbete och fest, samverkar nykterister och icke-nykterister, utan att alkoholen får verka särskiljande. Mera realistiskt är att i den normala miljö, där alkoholen förekommer, söka skapa ökad resonans för en absolutistisk livsföring och även i övrigt gynnsammare betingelser för en sådan.

Den miljö, där alkohol förekommer, uppfattas allmänt som den i gängse mening normala. Erfarenhetsmässigt kan också fastslås, att absolutister, antingen de gästar av enskilda eller korporationer anordnade tillställningar eller besöker våra vanliga restauranger, ofta har svårt att få en med övriga gäster likvärdig behandling och service. Delvis beror väl detta på att exempelvis genomslagskraftiga alternativ till spritdrycker och vin i viss utsträckning saknas, eller i varje fall länge saknats — producenter och importörer har sent fått upp ögonen för detta problem. Som en annan orsaksfaktor framstår oföretagsamhet och slentrian hos värdar av olika kategorier. Fram till de senaste åren har också föga åtgjorts för en vägledande konsument-

upplysning på detta område och de prisvärda ansatser till en sådan, som på sistone gjorts, har uppburits av stort personligt intresse men begränsats av otillräckliga ekonomiska resurser.

Strävandena att genom olika begränsade åtgärder påverka det umgängesliv, där alkohol förekommer, därhän att det anses lika naturligt att vara absolutist som att inte vara det och att således alla behandlas lika, utesluter emellertid inte betydelsen av särskilda ansträngningar att skapa och vidmakthålla helt alkoholfria miljöer. Värdet av sådana motiveras dels av det allmänna önskemålet att tränga alkoholseden ytterligare tillbaka, dels av den speciella hänsynen till dem som ännu inte fixerat sin ståndpunkt eller vunnit stadga i sitt förhållande till alkoholbruket, i första hand ungdomen.

Utredningen framlägger i första hand förslag som avser att stimulera produktion, import och konsumtion av alkoholfria fest- och sällskapsdrycker. Förslagen omfattar en upplysningskampanj för sådana drycker samt statsbidrag till Föreningen fruktdrycker för upplysningsverksamhet och kvalitetskontroll av dryckerna. Vidare förordas att tullsatserna för alkoholfria drycker omprövas och att detaljhandelsbolaget för rusdrycker skall uppta försäljning av alkoholfria kvalitetsdrycker. I detta sammanhang behandlar utredningen även förhållandena på restauranger med rusdrycksutskänkning. För att öka utbudet av alkoholfria fest- och sällskapsdrycker på dessa restauranger och tillse att gäster, som avstår från alkohol, blir väl betjänade, förordar utredningen att detaljhandelsbolaget för rusdrycker låter utarbeta en handledning för restauratörerna med råd och anvisningar om tillhandahållande av alkoholfria drycker och därmed sammanhängande frågor; en erinran om handledningen skulle upptas i bolagets kontrakt med restauratörerna.

Den andra huvuddelen av utredningens förslag avser stöd för inrättande av alkoholfria restauranger med god standard. Stödet skulle lämnas i form av lån från en fond om 3 miljoner kronor. Lånen skulle vara amorteringsfria de första fyra åren, och räntebefrielse skulle efter särskild prövning kunna beviljas under två år. I övrigt skulle i huvudsak samma villkor gälla som vid annan statlig utlåningsverksamhet.

Slutligen föreslår utredningen statsbidrag om 200 000 kronor till utrustning av allmänna samlingslokaler med servis och köksinventarier m. m. samt en förmedling i den statliga arbetsförmedlingens regi av underhållningsinslag för enskilda fester m. m. Sistnämnda uppgift skulle utföras i samråd med vissa organisationer och bl. a. förrättas ett anslag om 15 000 kronor till särskilda kontaktmän vid länsarbetsnämnderna.

Yttranden

I yttrandena har delade meningar yppats beträffande flertalet av utredningens förslag. De organ som ingått på målsättningen för förslagen ger emellertid i allmänhet uttryck för en positiv inställning.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag framhåller, att alkoholvanornas förändringar har lett till vissa företeelser, vilkas verkningar visserligen icke är så påfallande som det direkta alkoholmissbrukets men som dock kräver skärpt uppmärksamhet. Sålunda har bruket av alkoholdrycker visat en

otvetydig tendens att sprida sig till grupper, vilka tidigare ställt sig avvissande eller likgiltiga till konsumtion av alkohol. Såsom särskilt betänkligt ur nykterhetsvårdande synpunkter framstår därvid, att alkoholvanorna synes utbreda sig bland ungdomen. Uppenbart är, att det finnes anledning vidtaga åtgärder, som kan antagas motverka en sådan utveckling. Bolaget uttalar sin fulla anslutning till utredningens målsättning att i den normala miljö, där alkohol förekommer, söka skapa ökad resonans för en absolutistisk livsföring och även i övrigt gynnsammare betingelser för en sådan samt att skapa och vidmakthålla helt alkoholfria miljöer.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund finner, att utredningens förslag i syfte att sprida och vidmakthålla alkoholfria dryckesvanor ligger helt i linje med den beslutade omläggningen av nykterhetspolitiken i mera positiv riktning. Landsförbundet finner de föreslagna åtgärderna i stort sett väl lämpade att föras ut till praktiskt förverkligande. Med dessa åtgärder torde enligt landsförbundets mening finnas goda utsikter att påverka det allmänna nykterhetstillståndet i gynnsam riktning. Förbundet anmärker vidare.

Icke minst beaktande förtjänar i detta sammanhang strävandena att höja trafiksäkerheten. Motorismens utbredning reser med allt större styrka kravet på nykterhet i trafiken. Sällskapslivet måste anpassas efter denna utveckling. Här spelar tillgång på alkoholfria festdrycker med tillräckligt hög kvalitet på restaurangerna en viktig praktisk roll.

Även *Motorförarnas helnykterhetsförbund* framhåller den betydelse ett alkoholfritt umgängesliv har för trafiksäkerheten.

IOGT uttalar, att utredningens olika förslag synes vara väl ägnade att positivt främja nykterhetstillståndet i vårt land.

Å andra sidan erinrar *statskontoret* om att utredningens förslag bl. a. skulle innebära, att statsmedel i väsentlig utsträckning ställdes till det enskilda näringslivets förfogande för åtgärder, vilkas bekostande hittills normalt ansetts böra åvila vederbörande företagare själva. Även om de föreslagna åtgärderna i och för sig torde vara ägnade att tillgodose de nykterhetspolitiska synpunkter som legat till grund för utredningens arbete, bör förslagen enligt statskontorets uppfattning bli föremål för en noggrann prövning. Ur de synpunkter statskontoret har att företräda synes erinringar kunna riktas mot vissa av förslagen.

Departementschefen

Enligt statsmakternas beslut skall tyngdpunkten i den framtida nykterhetspolitiken ligga på positiva åtgärder av olika slag. Av 1954 års riksdag beviljades för dessa ändamål såväl betydande höjningar av tidigare utgående anslag som helt nya anslag. I propositionen nr 151 angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. erinrade jag om att positiva nykterhetsfrämjande insatser i ny form syntes möjliga genom åtgärder för att främja ett alkoholfritt umgängesliv. I den mån den då pågående utredningen kunde ge anvisning på lämpliga åtgärder, borde förslag i ämnet föreläggas riksdagen så tidigt att åtgärderna kan vidtagas tillsammans med övriga reformer inom nykterhetspolitiken.

Av den nu framlagda utredningen synes framgå, att åtgärder för att främja ett alkoholfritt umgängesliv med fördel kan insättas på vissa områden. Åtskilliga av utredningens förslag har blivit föremål för kritik vid remissbehandlingen. Förslagen synes emellertid i vissa delar vara ägnade att ligga till grund för beslut av statsmakterna.

Jag vill därför förorda att förslagen nu tas upp till prövning. Härvid kommer jag att begränsa mig till förslagen angående alkoholfria drycker och alkoholfria restauranger. Såsom anmärkts i inledningen torde frågan om bidrag till utrustning av allmänna samlingslokaler komma att prövas i annat sammanhang. Vad åter angår förslaget om förmedling av underhållningsinslag m. m. har detta visserligen tillstyrkts från flera håll. Betänkligheter har emellertid anförts av bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen, som erinrat om att den offentliga arbetsförmedlingsorganisationen för närvarande har vissa svårigheter att bemästra sina arbetsuppgifter. Med hänsyn härtill har jag, efter samråd med chefen för socialdepartementet, funnit att förslag i ämnet icke i detta sammanhang bör framläggas för riksdagen. Genom fortsatta undersökningar torde kunna klarläggas på vad sätt syftet med utredningens förslag i denna del lämpligen skall kunna tillgodoses.

III. Upplysningsverksamhet rörande alkoholfria drycker m. m.

I den del av utredningens betänkande som redovisas under rubriken Alkoholfria drycker upptas dels förslag om upplysningsverksamhet m. m. för att stimulera produktion, import och konsumtion av alkoholfria drycker, dels förslag till åtgärder för att öka utbudet av dessa drycker på restauranger med rusdrycksutskänkning och att tillse att gäster som avstår från alkohol blir väl betjänade. För innebörden av förslagen har nyss redogjorts i korthet.

Då de frågor som sammanhänger med restaurangerna erbjuder särskilda problem, kommer de att behandlas för sig. Utredningens övriga förslag rörande alkoholfria drycker torde däremot lämpligen kunna prövas gemensamt.

Utredningen

De förslag från utredningen som här är i fråga avser att främja konsumtionen av alkoholfria fest- och sällskapsdrycker. Under denna beteckning sammanfattar utredningen frukt- och bärmuster, druvsafter och druvviner, juicer, »alkoholfritt vin» av typen Grawensteiner samt »alkoholsvagt vin», d. v. s. essensdrycker, smaksatta med olika vinsorter. Dessa drycker utgör, framhåller utredningen, ett från dess utgångspunkter värdefullt inslag. Däremot framlägger utredningen icke några förslag rörande alkoholfria måltids- och vardagsdrycker, varmed avses bordsvatten, söta läskedrycker, coladrycker, saft och lättöl. De alkoholfria vardagsdryckerna existerar, framhåller utredningen, i rik sortering och reklameras energiskt. Så är däremot i stort icke fallet med drycker av mera exklusiv karaktär, som

från olika synpunkter — psykologiska och med hänsyn till smak och typ — skulle kunna fungera som alternativ till spritdrycker och vin vid sällskaplig samvaro. Beträffande måltids- och vardagsdryckerna konstaterar utredningen att t. ex. läskedryckerna långt ifrån saknat betydelse men att deras räckvidd och genomslagskraft i festliga sammanhang varit otillräckliga.

På grundval av utredningar — redovisade i betänkandet s. 19 f. — rörande produktions- och avsättningsförhållanden för svenska fruktdrycker uttalar utredningen att råvaruförhållandena för de alkoholfria vinernas vidkommande inte torde erbjuda producenterna några svårigheter. Mera komplicerad ter sig situationen i fråga om musterna. Härvidlag erinrar utredningen om den expansion som den svenska fruktodlingen för närvarande genomgår. Vidare framhåller utredningen att det råder tveksamhet huruvida svensk frukt och svenska bär är det lämpligaste utgångsmaterialet för must. Enligt utredningen efterfrågas de existerande fruktmusterna inte i önskvärd omfattning. Anledningen härtill är enligt utredningen, att marknadsförda produkter varken i fråga om sortiment eller kvalitet fyller de anspråk som man bör kunna ställa. Av den viktigaste produkten, äppelmust, uppgår årsproduktionen till 800 000—900 000 liter under normala fruktår. En viss ökning av mustproduktionen har ägt rum under det senaste decenniet, men jämfört med utvecklingen i en rad andra länder måste den svenska musttillverkningen anses ha stagnerat. Utredningen fortsätter.

En orsaksfaktor bland andra till att mustproduktionen till stor del misslyckats med att framställa från kvalitets- och smaksynpunkt högklassiga drycker av inhemska frukter och bär — vilket lyckats exempelvis i Schweiz och Tyskland på grundval av motsvarande råvaror — måste själva den näringsmässiga organisationen anses vara. Tillverkningen har i Sverige stannat på det hantverksmässiga planet, och dess ekonomiska och tekniska resurser har varit otillräckliga. Förutsättningarna för en svensk kvalitetstillverkning är, förutom ett strängt råvaruval, att den internationella vetenskapliga och tekniska forskningens erfarenheter på området kan tillgodogöras också här. Detta synes inte genomförbart inom ramen av nuvarande företagsformer. I utlandet har på vissa håll verkliga storindustrier vuxit fram, rent explosionsartad har i U. S. A. utvecklingen av juiceframställningen på grundval av frystekniken varit.

Import av utländska bär- och fruktdrycker har under senare år försiggått i ökande omfattning, men kvantiteten är dock ringa i jämförelse med införseln av exempelvis spritdrycker och vin. Värdemässigt utgör importen av alkoholfria drycker endast några få procent av den totala importen av drycker: 1950 — 4,0 procent, 1951 — 4,5 procent, 1952 — 3,0 procent och 1953, enligt preliminär uppgift — 4,6 procent. Importvärdet utgjorde år 1950 1 436 000 kronor, år 1951 1 736 000 kronor, år 1952 1 485 000 kronor samt år 1953, enligt preliminär uppgift, 2 606 000 kronor.

Utredningen konstaterar att det föreligger ett behov av en rikare och högklassigare sortering av alkoholfria fest- och sällskapsdrycker. Att få fram sådana drycker är enligt utredningens mening en uppgift som i första hand ankommer på producenterna inom landet och på importörerna. Utredningen anför vidare.

Rätt utnyttjade kan inhemska frukter och bär enligt vad erfarenheten visat bli grundmaterial för kvalitetsdrycker. Problemet har hittills knappast beaktats med tillräcklig energi, men bl. a. med hänsyn till emotsedda väsentliga ökningarna av fruktskörden är det på väg att starkare aktualiseras. Nya företagargrupper med moderna tekniska resurser till sitt förfogande har också börjat demonstrera sitt intresse. Vid sidan om de inhemska frukt-dryckerna har under senare år också importerade produkter av likartade slag i allt större utsträckning vunnit terräng här i landet. Enligt utredningens mening finnes ett framträdande behov även av sådana drycker.

Utredningen föreslår — bortsett från en tullfråga — icke något direkt stöd åt producenter och importörer av alkoholfria drycker. Emellertid finner utredningen det vara ett samhällsintresse, att konsumenterna upplyses om de alkoholfria sällskapsdryckernas existens och värde, eftersom önskvärdheten från allmänna synpunkter av att dessa drycker framföres som alternativ till spritdrycker och vin gör sig gällande vid sidan av affärssynpunkterna. Detta motiverar enligt utredningen, att det allmänna, i synnerhet i ett inledande skede, stödjer säljarsidan och informerar köparsidan.

Utredningen föreslår, att staten för en allmän upplysningskampanj om alkoholfria kvalitetsdrycker för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln beviljar ett engångsanslag om 400 000 kronor. Genom pressen, filmen och annorledes skall för allmänheten redovisas, vad som finnes av sådana drycker, och deras värde och betydelse i olika sammanhang understrykes.

Utredningen anför.

I olika sammanhang — bl. a. i betänkande avgivet den 11 november 1953 av kommittén för motverkande av missbruk vid övergång till friare spritförsäljning och proposition med anledning av nämnda betänkande (nr 153/1954) — har framhållits, att reklamen för alkoholfria drycker i första hand borde vara en angelägenhet för fabrikanterna. Även utredningen anser, att producenter, importörer och säljare i olika led av hithörande produkter väsentligen själva bör bära kostnaderna för konsumentupplysningen. I den mån en dylik hittills förekommit, har så också varit förhållandet. När emellertid utöver de rent affärsmässiga synpunkterna nykterhetsintresset kräver beaktande, är det försvarligt om man gör ett undantag från en eljest allmänt accepterad princip, att staten inte ekonomiskt skall stödja reklamen för av enskilda producent- eller handelsintressen marknadsförda varor eller varugrupper. Utredningen är fullt medveten om differenserna mellan här rekommenderade åtgärder och de rent idémässiga reklamkampanjer, exempelvis för sparfrämjande och trafiksäkerhet liksom också upplysningsverksamheten i samband med övergång till friare försäljning av rusdrycker, vilka redan medgivits statligt ekonomiskt stöd. Å andra sidan föreligger beträffande en reklamkampanj för alkoholfria drycker icke den risk för kontrasuggestiv effekt, som från sina håll föranlett viss tveksamhet i fråga om nyssnämnda upplysningsverksamhet vid övergången till fria försäljningsformer.

Utredningen påpekar, att vederbörande intressenter själva måste ta ansvaret för den fortlöpande reklam, som är nödvändig för att hålla uppe

köpinresset och som är angelägen för att bekantgöra existensen av nya varutyper och förbättrade kvaliteter. Redan från början bör emellertid de statliga åtgärderna parallelliseras med de enskilda, och stödet bör därför i så stor utsträckning som möjligt ges formen av ett slags indirekt stimulansbidrag åt annonsörer m. fl.

I frågan hur en kampanj bör läggas upp har utredningen ansett en positiv linje vara den rätta. Kampanjen skall inte vända sig mot spritdrycker och vin utan argumentera för alkoholfria festdrycker av alla tänkbara slag.

Kostnaderna för kampanjen beräknas av utredningen på följande sätt.

1. Presskontakter	35 000
2. Allmän annonskampanj	190 000
3. Kvalitetsmärkning av drycker	10 000
4. Affärsskyltning	25 000
5. Restaurangreklam	15 000
6. Husmodersfilm	60 000
7. Broschyr till husmödrar	25 000
8. Diverse	40 000

Summa kronor 400 000

Beträffande de särskilda kostnadsposterna anför utredningen bl. a.

Kontakten med pressen är en så väsentlig gren av upplysningsverksamheten, att en särskild, i hithörande frågor väl insatt person med goda presskontakter bör engageras. Dennes uppgift blir bl. a. att lansera publicitetsuppslag, ordna artiklar om alkoholfria drycker samt i övrigt hålla kontakt med dagspressen och andra publikationer. Han skall därjämte förbereda och leda hela reklamkampanjen, och han bör med hänsyn härtill vara en i praktiskt reklamarbete väl förfaren kraft, som dessutom om möjligt bör ha anknytning till folkrörelserna. Kostnaderna för erforderligt expeditorsarbete har likaledes hänförs till den första delposten.

Utredningen förordar, att anställningstiden för kampanjens ledare begränsas till åtta månader, varav fyra å sex förlägges till tiden före kampanjens igångsättande. Arvodet för kampanjledaren beräknas till 15 000 kronor. Utredningen fortsätter.

Annonseringen i pressen är fortfarande enligt gjorda marknadsundersökningar ett av de effektivaste medlen att upplysa konsumenterna och animera dem till inköp. En väsentlig del av kostnaderna för den föreslagna reklamkampanjen har därför disponerats för detta propagandamedel.

En av de betydelsefullaste sektorerna, när det gäller att göra konsument-sidan medveten om de alkoholfria dryckernas existens och betydelse, är att upplysa husmödrarna. De nås naturligtvis också av alla ovan angivna medel, men det finns anledning att genom speciella medel vända sig till dem. Utredningen har i detta sammanhang räknat med dels en kortfilm (s. k. husmodersfilm), som enligt uppgift normalt når en publik om ca 250 000 personer, dels en särskild för husmödrar avsedd upplysningsbroschyr, som skall tillhandahållas i de affärer, där alkoholfria drycker försäljes.

Slutligen har utredningen också räknat med att radion bör kunna utnyttjas i sammanhanget. De kostnader, som kan tänkas uppkomma i samband

härmed, har hänförs till diverseposten i sammanställningen ovan, inom vilken i övrigt inrymmes sådana oförutsedda utgifter, som kan uppstå vid detaljplaneringen och genomförandet av reklamkampanjen.

Såsom huvudman för kampanjen och vissa nedan nämnda ytterligare uppgifter föreslår utredningen *Föreningen fruktdrycker*.

Om denna förening lämnas i betänkandet följande uppgifter.

En särställning bland de organisationer, som sysslar med propaganda och upplysning för alkoholfria drycker, intar den år 1950 bildade *Föreningen Fruktdrycker*. I stadgarna för föreningen anges dess uppgifter vara:

»att främja användandet av alkoholfria fest- och vardagsdrycker, tillverkade av frukt och bär,

att arbeta för att få fram högsta möjliga kvaliteter på sådana drycker, att utge receptsamlingar och förmedla råd och anvisningar rörande fruktdryckernas användning,

att sprida kännedom om var dryckerna kunna erhållas samt genom praktiska initiativ medverka till en effektiv distribution.»

Föreningen hade den 31 december 1953 150 medlemmar, huvudsakligen enskilda personer men också några musteriföretag. Föreningens ekonomi har under år 1953 baserats på — förutom medlemsavgifter — anslag från Kooperativa förbundet (1 000 kronor), Sveriges Yrkesfruktodlares Riksförbund (500 kronor) och Kristianstads läns Hushållningssällskap (500 kronor).

Föreningens verksamhet har bl. a. omfattat broschyrspredning, demonstration av alkoholfria drycker vid utställningar och sammankomster av olika slag samt materialutlåmning till pressen.

Utredningen anför.

Utredningen har haft överläggningar med *Föreningen Fruktdryckers* styrelse för att söka erhålla uppfattning om huruvida föreningen är villig och anser sig ha möjligheter att stå som huvudman och ta ansvaret för ovan angivna uppgifter. Med de begränsade resurser i bl. a. ekonomiskt hänseende, som man disponerar över, och den ringa medlemsanslutningen, har föreningen ansett de antydda uppgifterna vara av en storleksordning, som man inte utan vidare kan bemästra. Man har emellertid anmält sitt stora intresse för uppgifterna och förklarat sig beredd att omorganisera föreningen i syfte att bredda dess organisatoriska underlag och stärka dess ekonomiska ställning. Åtgärder härför har, efter beslut vid föreningens senaste årsmöte i mars 1954, redan börjat vidtagas, bl. a. i syfte att skaffa ökad anslutning från enskilda och organisationer, intresserade för saken, och detta arbete kommer under alla omständigheter att fullföljas.

Enligt utredningens uppfattning finns klara möjligheter att skapa good will för en organisation av *Föreningen Fruktdryckers* slag och att vinna anslutning och stöd för densamma från enskilda och sammanslutningar inom en ganska vid ram. Nyrekrytering av medlemmar kommer utan tveivel att underlättas, om statligt ekonomiskt och annat stöd kan påräknas för genomförande av här föreslagna betydelsefulla uppgifter. De intressen, som i första hand synes ha anledning att gå samman, återfinnes inom nedan angivna grupper.

1. Producenter: musteriföretag; läskedrycks- och konservfabriker; fruktodlare; ekonomiska och andra sammanslutningar bland de nämnda.

2. Säljarintressen: gross- och detaljhandeln; importörer; restaurangföretag.

3. Konsumentanslutningar.

4. Ideella föreningar: nykterhets- och kvinnoorganisationer; idrottsföreningar m. fl.

5. Diverse intressenter: motororganisationer, försäkringsbolag, målsmannasammanslutningar etc.

Utredningen förordar, att föreningens verksamhet skall stå under tillsyn av kommerskollegium. Tillsynen bör utövas i samband med föreningens anslagsredovisning och anslagsäskanden. Däremot föreslår utredningen icke att staten skall bli representerad i föreningens styrelse.

Såsom ett alternativ diskuterar utredningen att den föreslagna kampanjen för alkoholfria drycker skall administreras av det kansli som inrättats för den av statsmakterna beslutade upplysningskampanjen för ansvar och nykterhet. Härvid framhåller utredningen att en särskild pressombudsman under alla förhållanden erfordras för kampanjen om alkoholfria drycker.

Utredningen framhåller, att en tidsmässigt begränsad reklamkampanj skulle förlora en väsentlig del av sin betydelse, om inte dess initialresultat följdes upp av en fortsatt verksamhet. Kontinuerliga åtgärder i form av initiativ för bättre produktion och konsumentupplysning erfordras. Inom ramen för denna verksamhet faller också en fortlöpande kontakt med olika organisationer, ekonomiska och ideella, vilken enligt utredningens uppfattning måste till för att garantera de alkoholfria dryckernas genomslagsförmåga.

Som huvudman för även dessa uppgifter föreslår utredningen Föreningen fruktdrycker.

Statsbidrag föreslås, under förutsättning att förut angiven utbyggnad av organisationen genomföres, utgå till föreningen för dess upplysnings- och propagandaverksamhet och för administreringen av densamma. Bidraget föreslås få formen av dels ett grundbidrag om 5 000 kronor, dels ett stimulansbidrag, som utgår med samma belopp som föreningen själv presterar, tills vidare dock högst 5 000 kronor för år, eller tillsammans högst 10 000 kronor. Utredningen förordar, att anslag med dessa belopp anvisas för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln.

Såsom en ytterligare arbetsuppgift för Föreningen fruktdrycker föreslår utredningen, att föreningen skall handha en frivillig, fortlöpande kvalitetskontroll för alkoholfria festdrycker. Denna skulle till en början samordnas med den av utredningen föreslagna kampanjen. I kalkylen för denna har ett belopp av 10 000 kronor reserverats för ändamålet. I fortsättningen räknar utredningen med att det erforderliga anslaget kan begränsas. Föreningen fruktdrycker får, framhåller utredningen, såsom huvudman för verksamheten beräkna det framtida anslagsbehovet, som dock tills vidare bör maximeras till 10 000 kronor.

Utredningen erinrar om att man på många håll anser att de alkoholfria festdryckerna från kvalitetssynpunkt inte uppfyller så höga krav som man har rätt att ställa. Ofta har önskemål framförts om kvalitetskontroll. En sådan kontroll har förut bedrivits av Sveriges pomologiska förening i fråga

om äppelmust. Verksamheten upphörde, sedan statsbidrag för ändamålet indragits. Sveriges musteriförbund skall enligt sina stadgar utöva sådan kontroll, men detta har till följd av brist på medel aldrig förverkligats.

Utredningen vill överlåta åt Föreningen fruktdrycker att besluta hur kvalitetskontrollen skall utformas. I detta sammanhang anför utredningen vidare bl. a.

Kontrollens räckvidd och möjligheter blir naturligtvis ytterst beroende på anslutningen från tillverkare och säljare och på de ekonomiska och personella resurser föreningen kan disponera. Lämpligt torde vara att för bedömningen en speciell, någorlunda permanent jury utses. I denna bör ingå representanter såväl för producent- och importörintressena som för konsumenterna, exempelvis husmödrar och restaurangmän. Det är naturligtvis en öppen fråga i vad mån en dylik jury kan bli auktoritativ. Det är emellertid sannolikt, att juryns omdömen kan få ett sådant reklammässigt värde, att producenter och importörer finner det förenligt med sina egna intressen att underställa sina produkter juryns prövning. Man kan nämligen då räkna med att Föreningen Fruktdrycker även i andra sammanhang reklamerar för ifrågakvarande drycker.

Som bevis på att en dryck kvalitetsprovats och godkänts av juryn bör vederbörande producent eller importör ha rätt att å varans emballage och i sin reklamverksamhet utnyttja ett speciellt märke. Man kan tänka sig exempelvis någon form av »stjärnmärkning». Under ett inledningsskede, exempelvis ett år, bör omkostnaderna för kvalitetsmärkningen bekostas av allmänna medel och inrymmas i anslaget till reklamkampanjen, men därefter bör de betalas av vederbörande intressenter själva. I den mån märket blir accepterat av dessa och får ett erkänt reklam- och kvalitetsvärde, torde de inte avskräckas av denna kostnad, som kan hållas låg, även om kalkylerna lägges så att också jurykostnaderna betalas av inkomsterna på försålda märken.

Utredningen förutsätter, att Föreningen fruktdrycker för att effektivt kunna handha de föreslagna uppgifterna måste anställa en verkställande tjänsteman. Denne person, förslagsvis kallad konsulent, torde med hänsyn till arbetsuppgifternas natur (kvalitetskontrollen) böra ha viss teknisk erfarenhet men dessutom vara inriktad på reklam- och försäljningsfrågor och äga kännedom om och kontakt med organisationsväsendet.

I betänkandet föreslås att för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln anvisas bidrag till lön åt hos Föreningen fruktdrycker anställd konsulent med tre fjärdedelar av utgående lön, dock högst 15 000 kronor, samt därutöver till resekostnads- och traktamentsersättningar högst 4 000 kronor.

Utredningen yttrar.

Konsulenten skall avlönas av Föreningen Fruktdrycker, som för ändamålet erhåller statsbidrag. Vid lönesättningen bör vissa jämförelser göras med de till instruktörerna inom nykterhetsorganisationerna och ungdomsarbetet utgående löner. Särskilda sakkunniga föreslog, att löner för instruktörerna skulle till två tredjedelar betalas av staten vid en lön ej överstigande 15 000 kronor. I propositioner (nr 155 och nr 156 år 1954) har vederbörande departementschef i stället förordat, att statsbidrag skall utgå med tre fjärdedelar av lönen, dock högst 9 000 kronor. För varje instruktör föreslås dessutom ett bidrag om högst 3 600 kronor till resekostnads-

och traktamentsersättning. Riksdagen har beträffande dessa förslag beslutat i enlighet med propositionerna.

Lönesättningen för här ifrågakvarande konsulent föreslås högre än för instruktörerna med hänsyn dels till uppställda speciella kvalifikationskrav, dels till att tjänsten i motsats till instruktörsbefattningarna inte är avsedd att vara en genomgångstjänst.

För de föreslagna åtgärderna anger utredningen följande t i d s s c h e m a.

I första hand bör Föreningen Fruktdryckers organisatoriska utbyggnad genomföras. Samtidigt därmed torde också en inventering av tillgången på alkoholfria drycker på den svenska marknaden kunna verkställas av den redan existerande föreningen. Kvalitetskontrollen och eventuell »stjärnmärkning» måste också till tiden gå före reklamkampanjen. Konsulent hos Föreningen Fruktdrycker bör anställas från den 1 juli 1955 och från samma tidpunkt bör statsbidraget till föreningens allmänna verksamhet utgå. Reklamkampanjen anordnas lämpligen våren 1956 och i anslutning därtill anställs kampanjledaren från och med den 1 januari 1956 eller eventuellt någon månad tidigare.

Utredningen föreslår vidare, att försäljning av alkoholfria fruktdrycker och liknande drycker försöksvis anordnas från det i rusdrycksförsäljningsförordningen omförmälda d e t a l j h a n d e l s b o l a g e t s utminuteringsställen. I anslutning härtill påpekar utredningen, att förordningen bör kompletteras med en bestämmelse av innehåll att utminuterings skall omfatta jämväl alkoholfria drycker av vissa i förordningen närmare angivna kategorier (festdrycker).

Utredningens förslag på denna punkt är icke enhälligt. Två av utredningens fem ledamöter, herrar *Bergils* och *Larsson*, avstyrker detsamma.

Enligt utredningens majoritet talar i huvudsak följande skäl för förslaget. Det existerar redan en försäljningsorganisation för dryckesvaror, och det borde vara rationellt att utnyttja denna för att bl. a. öka antalet försäljningsställen för alkoholfria drycker. Att kunna erbjuda kunderna både rusdrycker och alkoholfria drycker på ett och samma ställe får anses som ett uttryck för god service. Såväl vid inköp till familjebjudningar som för restaurangernas behov skulle det vara till fördel att kunna vända sig till ett och samma ställe för rekvisition av båda dryckeskategorierna. Genom att de alkoholfria dryckerna noteras på den ordinarie prislistan för vin och sprit, är valmöjligheten redan från början given. Detaljhandelsbolaget har större möjligheter i ekonomiskt hänseende än flertalet privata affärer att hålla ett rikhaltigt sortiment av alkoholfria drycker. Det är slutligen tänkbart, att man genom att lämna försäljningsprovisioner på alkoholfria drycker åt bolagsaffärernas personal skulle kunna mobilisera ett ökat försäljningsintresse.

Även utredningsmajoriteten finner att åtskilliga skäl talar emot förslaget. Härvidlag erinras om detaljhandelsbolagets ställning av monopolbolag för försäljningen av rusdrycker; ett utnyttjande av utminuteringsaffärerna för försäljning av andra varor ter sig redan av psykologiska skäl främmande eller icke önskvärt. Kunder, som avser att inköpa enbart alkoholfria dryc-

ker, kommer knappast att frekventera dessa affärer. Man kan icke heller bortse från risken att den som i en bolagsaffär önskar köpa alkoholfria drycker kan suggereras att köpa exempelvis vin. Vidare framhålles att detaljhandelsbolaget organisatoriskt är uppbyggt för en enda varugrupp, nämligen vin, spritdrycker och starköl. Även om man begränsar sig till de högklassiga alkoholfria dryckerna, representeras dessa på den svenska marknaden av en tämligen heterogen grupp av märken och kvaliteter. Valet mellan olika inhemska och utländska drycker skulle kunna medföra problem.

Utredningsmajoriteten anför slutligen.

En summering av skälen för respektive emot en försäljning av alkoholfria drycker genom detaljhandelsbolagets utminuteringsställen kan knappast sägas leda till att den ena eller andra vägen framträder som prononcerat fördelaktigast. Men då situationen enligt utredningens uppfattning är den, att alla åtgärder, som kan tänkas medverka till en ökad spridning och försäljning av alkoholfria drycker, är angelägna från nykterhetssynpunkt, synes också den utvidgning av försäljningsapparaten, som ianspråktagandet av detaljhandelsbolagets försäljningsställen skulle innebära, böra utnyttjas. En försöksvis anordnad försäljning av alkoholfria drycker genom bolagsbutikerna bör därför provas. Försöksverksamheten kan antingen omfatta hela landet eller erhålla en lokal avgränsning. Det förstnämnda av dessa alternativ synes vara att föredraga, i synnerhet som den centrala organisationen inte blir väsentligt mera betungad än vid ett partiellt försök.

Minoriteten inom utredningen påpekar bl. a. att den praktiska uppgiften för försäljningsorganet skulle bli olikartad den som föreligger vid rusdrycksförsäljningen. I det senare fallet gäller det att genom utmönstringen av enskilda vinstintressen göra utbudet passivt och försäljningen samhälleligt tolerabel, i det förra att stimulera utbudet och göra varan attraktiv. Minoriteten anser det icke ändamålsenligt att hos ett gemensamt försäljningsorgan sammanföra så disparata uppgifter. Minoriteten befarar vidare komplikationer i förhållandet mellan å ena sidan det statsägda, ekonomiskt oberoende detaljhandelsbolaget och å andra sidan företrädarna för den enskilda affärsverksamhet, som förutsättes vid sidan av bolaget bearbeta marknaden för ökad avsättning av alkoholfria drycker. Kombinationen av försäljare med så olika intressen och resurser synes böra undvikas, icke minst därför att den enskilda affärsverksamheten i särskilda lägen kan känna sig ställd inför en konkurrens, som arbetar utifrån helt olikartade förutsättningar, och därmed förlora intresset för vidare insatser på området. Enligt minoritetens mening har det icke visats att något behov föreligger att taga utminuteringsställena i anspråk för ifrågavarande försäljning eller att några väsentliga fördelar skulle vinnas genom en sådan anordning.

Utredningen gör slutligen vissa rekommendationer i fråga om tullsattningen på importerade alkoholfria drycker.

I betänkandet anföres.

Från importörhåll har anförts, att tullsatserna för vissa av de importerade dryckerna är för höga och uttages på sådant sätt att varan onödigt fördyras för konsumenterna. Detta gäller bl. a. sådana druksafter, som importeras

på originalflaskor. Tullen beräknas härvid brutto för netto, varigenom det tunga emballaget inräknas i den tullbelagda varan. Den buteljvisa importen ställer sig härigenom relativt dyrare än om större kärl kommer till användning. Detta påverkar exempelvis priserna på de schweiziska druvsafterna på ett oförmånligt sätt. Det har också framhållits, att den härvid tillämpade principen för tullsättning är motsatt den som gäller vid import av maltdrycker.

De svenska tullinkomsterna av frukt- och bärsafter (statistiskt nummer 325 och 326) under senare år visar följande siffror.

1950	217 000	kronor	
1951	194 000	»	
1952	191 000	»	
1953	373 000	»	(Preliminär uppgift.)

I samband med det inom 1952 års tulltaxekommitté pågående arbetet med förslag till revision av gällande tulltaxebestämmelser synes det vara önskvärt att frågor om möjliga lättnader för importerade alkoholfria drycker överväges. I den mån inga reella eller formella hinder är för handen för en liberalare tullsättning av druvsafter, juicer etc., anser utredningen, att sådana lättnader med ty åtföljande prissänkningar på den inhemska marknaden från de synpunkter utredningen företräder är väl motiverade. Det är inte alldeles betydelselöst att tullsatserna är så konstruerade, att de fördyrar drycker, som importeras exempelvis på mindre flaskor.

Något mera betydande bortfall av tullintäkter kan det i varje fall inte under relativt lång tid framåt bli frågan om för den händelse tullsänkningar för hithörande drycker medgives. I detta sammanhang bör det även framhållas, att det framförallt är fråga om produkter, som saknar inhemska motsvarigheter eller ersättningar.

Utredningen föreslår, att tulltaxekommittén eller de instanser, som uppgiften annars kan tänkas ankomma på, erhåller i uppdrag att undersöka förutsättningarna för en sådan tullsättning av importerade alkoholfria drycker, att med hänsyn till nykterhetssynpunkten fördelaktigast möjliga prissättning kan uppehållas.

Yttranden

Vad utredningen anfört om den nykterhetspolitiska betydelsen av en ökad konsumtion av alkoholfria festedrycker och övriga skäl för statliga stödåtgärder för en sådan konsumtion vinner i allmänhet stöd i yttrandena.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag delar utredningens uppfattning att förekomsten av ett tillfredsställande urval av de alkoholfria drycker, som kan betecknas som sällskapsdrycker, kan innebära ett ur nykterhetssynpunkt värdefullt alternativ till sprit och vin, av betydelse icke endast för dem, som har en avgjort absolutistisk inställning, och för till alkoholbruket indifferent, utan även för alkoholkonsumenter, som vid särskilda tillfällen önskar avstå från alkoholhaltiga drycker. Detta gäller särskilt beträffande utskänkningsen av nämnda drycker på restauranger. Bolaget finner även, i likhet med utredningen, att särskilda åtgärder från samhällets sida är mo-

tiverade för att stimulera tillhandahållande och konsumtion av dessa drycker.

Sveriges hotell- och restaurangförbund förklarar, att förbundet icke har något att erinra mot utredningens överväganden i förevarande hänseende.

Föreningen fruktdrycker anför.

Föreningen finner utredningens motiveringar för statliga åtgärder till förmån för användningen av alkoholfria fruktdrycker vara i hög grad värda beaktande. Enligt de erfarenheter föreningen gjort under sin hittillsvarande verksamhet är det, då man strävar att åstadkomma en inskränkning av alkoholbruket, av allra största betydelse, att de värdefulla alkoholfria drycker, som i allt större utsträckning framkommer på den svenska marknaden, blir kända och finnas tillgängliga såväl i hemmen som på näringsställen av olika slag.

Erfarenheterna ger vid handen, att det fortfarande finnes mycket stora befolkningsgrupper, som icke äga kännedom om de alkoholfria fruktdryckerna, och att det, i de fall då dryckerna i någon mån äro kända, brister i kunskap beträffande deras användningsområde. Detta gäller i lika mån för hemmen och de allmänna näringsställen. Skall det bli möjligt, att under de kritiska åren i samband med den nya alkohollagstiftningen utnyttja fruktdryckerna som ett medel för ökad folknykterhet, är det av vikt att en kraftig upplysningsverksamhet igångsättes snarast.

En upplysningsverksamhet på detta område synes ha mycket stora förutsättningar att lyckas. Föreningens erfarenhet från utställningar och demonstrationer visar nämligen, att allmänheten oberoende av sin inställning till en helnykter livsform genomgående uttalar sin tillfredsställelse med dessa alternativ till alkoholdrycker inte minst med tanke på trafiksäkerhetens krav.

Svensk industriförening förklarar, att ett populariserande av de alkoholfria dryckerna är en samhällsfråga av yttersta vikt.

I några yttranden uttalas att utredningen överbetonat betydelsen av de alkoholfria festdryckerna.

Sålunda anför *kontrollstyrelsen*.

Kontrollstyrelsen delar utredningens uppfattning, att de alkoholfria festdryckerna i vissa sammanhang kan utgöra ett lämpligt alternativ till spritdrycker och vin. Den största betydelsen har ett sådant alternativ självfallet för dem, som utan att vara absolutister ännu icke förvärvat några alkoholvanor. Detta gäller framför allt ungdomen men också många andra, som är odeciderade i sin inställning till alkoholbruket, särskilt bland kvinnorna och landsbygdens befolkning. Men även personer med regelbundna, måttliga alkoholvanor kan vid åtskilliga tillfällen vara betjänta av att äga tillgång till ett alkoholfritt alternativ. Så kan t. ex. vara fallet i samband med förande av motorfordon och vid representationsmåltider, som skall efterföljas av arbete eller idrott.

Att stärka de alkoholfria dryckernas ställning ligger, såsom utredningen påpekat, i linje med de aktuella strävandena att inrikta konsumtionen från alkoholstarkare till svagare drycker.

De alkoholfria festdryckernas betydelse ur nykterhetssynpunkt bör emellertid icke överskattas. Behovet av ett alternativ till sprit och vin har på senare tid blivit mindre framträdande. Det torde nämligen förhålla sig så, att personer med någon restaurangvana numera ofta i förekommande fall avstår från sprit utan att därvid känna behov av något alkoholfritt alterna-

tiv. Över huvud torde man för närvarande kunna konstatera en tendens till större frihet för restauranggästen i fråga om valet av förtäring.

Det kan också ifrågasättas om man i det rent alkoholfria umgänget bör introducera den gängse alkoholritualen med dess serie av drycker av olika styrka och färg, serverade i glas av varierande form och storlek. En tillvänjning till de yttre formerna för sprit- och vinceremonielet kan mycket väl tänkas för mindre självständiga ungdomar förmedla en övergång från alkoholfria drycker till vin och sprit.

Ehuru kontrollstyrelsen finner syftet med de framlagda förslagen behjärtansvärt, hyser styrelsen sålunda den meningen, att de alkoholfria festdryckernas betydelse ur nykterhetssynpunkt är mera begränsad än utredningen antagit. Med denna utgångspunkt är det naturligt, att kontrollstyrelsen måste ställa sig tveksam inför vissa av utredningens förslag i fråga om dessa drycker.

Liknande synpunkter anföres av *kommerskollegium* och *Sveriges vattenfabrikanters riksförbund*.

I vissa yttranden framföres kritik emot att utredningen begränsat sina förslag till alkoholfria fest- och sällskapsdrycker samt lämnat läskedrycker och andra s. k. måltids- eller vardagsdrycker åsido. Härvid framhålles, att den växande konsumtionen av läskedrycker haft stor betydelse för nykterhetstillståndet. Yttrandena utmynnar i allmänhet i förslag om slopande eller lindring av läskedrycksskatten.

Sveriges vattenfabrikanters riksförbund yttrar.

Även om tillgången för närvarande på alkoholfria festdrycker icke är så otillfredsställande som utredningen vill göra gällande, är intet att erinra mot en ökning av sortimentet av dessa drycker, då detta kan vara ägnat att stärka de alkoholfria festdryckernas position. Men enbart genom att öka och förbättra sortimentet på dessa senare drycker kan man enligt förbundet icke uppnå nämnvärda resultat i nykterhetsbefrämjande syfte, enär verkningsområdet då blir alltför snävt och begränsat endast till umgängesliv av utpräglad festkaraktär.

Förbundet anser för sin del att icke minst viktigt i detta sammanhang är att tillgodose behovet och främja konsumtionen av alkoholfria drycker även vid umgängesliv och sammankomster under litet mera vardagliga förhållanden. Dessa senare former av umgänge är de oftast förekommande, när det gäller både hemmen och samlings- och andra liknande lokaler, och det är vid dessa tillfällen som vanor och seder i hög grad grundläggs. Om man vill söka åstadkomma en ändring i alkoholvanorna bör åtgärderna därför i första hand ta sikte på dessa former av umgängesliv.

Här har läskedryckerna, som är den stora artikeln bland de alkoholfria dryckerna, en synnerligen stor betydelse.

Genom den utbredning hos alla samhällslager läskedrycker nått och den användbarhet i olika sammanhang de besitter, skulle åtgärder inriktade på att ytterligare stimulera läskedryckskonsumtionen få verkan på en betydligt bredare front än om åtgärderna begränsas till enbart festdrycker i utredningens mening.

En effektiv åtgärd för att via en ökad läskedryckskonsumtion främja ett alkoholfritt umgängesliv vore därför enligt förbundets mening att slopa läskedrycksskatten eller i varje fall starkt reducera denna för att därmed möjliggöra sänkning av priset å läskedrycker.

Enligt utredningen intar mustdryckerna, av vilka äppelmusten utgör den

dominerande typen, en särställning. Medan läskedryckerna i utredningens kategoriindelning hänförts till måltids- och vardagsdrycker, har mustdryckerna klassificerats som fest- och sällskapsdrycker. Som skäl härför anföres att musterna är rena naturprodukter och därför enligt utredningen värdefullare.

Förbundet vill då först framhålla att den stora gruppen fruktsaftläskedrycker har samma frukt till råvara som motsvarande muster (juicer). Skillnaden mellan dessa båda slag av drycker ligger främst däri att de representerar olika typer av drycker: läskedryckerna en lättare, kolsyrad och musterna en tyngre, icke kolsyrad dryck.

Förbundet finner det för övrigt i förevarande sammanhang irrelevant, om en dryck är att hänföra till ren naturprodukt eller icke. Syftet med de åtgärder som föreslås är att stimulera till en ökad konsumtion av alkoholfria drycker. Det väsentligaste härvidlag är att en dryck i fråga om typ, kvalitet, utstyrsel och övriga egenskaper vinner konsumenternas uppskattning.

I samma riktning uttalar sig *Sveriges industriförbund*, *Svensk industriförening* och *handelskammaren i Göteborg*.

Utredningens förslag om en av allmänna medel bekostad reklamkampanj för alkoholfria festdrycker har upptagits till bedömande i ett flertal yttranden. Tanken på statligt stöd för ändamålet får stöd av nästan alla remissorgan. I avstyrkande riktning uttalar sig endast Sveriges industriförbund, Sveriges vattenfabrikanters riksförbund, Stockholms handelskammare och handelskammaren i Gävle.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund anför.

Propagandaåtgärder med nykterhetssyfte liksom åtgärder med konsumtionsbegränsande ändamål överhuvudtaget på alkoholfrågans område äro eller tendera lätt att till sin utformning bli mer eller mindre negativa. Den föreslagna propagandan för ökad konsumtion av alkoholfria festdrycker, om vilkens förekomst och rätta användning kunskapen bland allmänheten och t. o. m. bland restaurangägare och -personal alltjämt torde vara relativt begränsad, kan däremot läggas alltigenom positivt och bör därför ha särskilda förutsättningar att lyckas.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag upplyser, att man inom de allmänna restaurangbolagen sedan början av år 1953 med framgång vidtagit åtgärder för att stimulera till ökad efterfrågan av alkoholfria drycker på restaurangerna. Centralbolaget har, bl. a. med stöd av de egna erfarenheterna i dessa avseenden, anledning antaga att en lämpligt upplagd och genomförd allmän upplysningskampanj skulle kunna leda till betydande och bestående resultat.

Sveriges hotell- och restaurangförbund yttrar.

Den av kommittén anvisade metoden att genom en av statliga medel finansierad reklamkampanj öka allmänhetens intresse för dessa drycker torde vara en synnerligen lämplig väg att stimulera produktionen av och handeln med dessa drycker. På grund av erfarenheten om den hittills mycket långsamt ökande efterfrågan på dessa drycker anser förbundet en dylik statlig stödkampanj oundgänglig, om man på relativt kort tid önskar nå ett märkbart resultat.

Å andra sidan uttalar *Sveriges vattenfabrikanters riksförbund*.

Som allmänt omdöme måste förbundet konstatera att utredningens ifrågasvarande förslag saknar realistiskt underlag. Utredningens utförliga utläggningar i dessa frågor och om sina förhandlingar med styrelsen för Föreningen Fruktdrycker gör närmast ett beklämmande intryck.

Förbundet ställer sig starkt tvivlande till värdet av att med statligt ekonomiskt stöd söka främja produktion eller försäljning av alkoholfria drycker. Dessa produkter bör självfallet av egen kraft och utan hjälp av subventioner slå sig fram och hävda sin ställning på marknaden.

Sveriges industriförbund finner det svårt att tro, att en reklamkampanj för alkoholfria drycker — särskilt av den ganska begränsade omfattning som utredningen föreslagit — skulle kunna åstadkomma någon större och mera varaktig ökning av allmänhetens efterfrågan.

De remissorgan som uttalat sig positivt tillstyrker i allmänhet förslaget oförändrat eller med vissa jämkningar, i några fall innefattande ytterligare medelsanvisning för ändamålet. Tillstyrkande yttranden har sålunda avgivits av Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT, Motorförarnas helnykterhetsförbund, Sveriges musteriförbund, Sveriges pomologiska förening, Föreningen fruktdrycker, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges hotell- och restaurangförbund, handelskammaren i Göteborg och Skånes handelskammare. Andra remissorgan intar en mera kritisk hållning och framför förslag som innebär större eller mindre nedskärning av det ifrågasatta anslaget. Härvid yppas också tvivel, huruvida Föreningen fruktdrycker lämpligen bör anlitas som huvudman för en kampanj. I allmänhet går dessa förslag ut på att den tilltänkta kampanjen inarbetas i den allmänna upplysningskampanj för ansvar och nykterhet som beslutats av statsmakterna. Förslag med sådan eller liknande innebörd framföres av statskontoret, kontrollstyrelsen, kommerskollegium och Svensk industriförening. Samma utväg anvisas också i andra hand i några av de avstyrkande yttrandena.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund tillstyrker i allo förslaget samt föreslår därutöver statsbidrag till vissa utbildningskurser. Förbundet anför.

Landsförbundet vill i detta sammanhang erinra om att Centralförbundet för nykterhetsundervisning (CFN), nykterhetssällskapen och De Kristna Samfundens Nykterhetsrörelse utfört ett relativt omfattande upplysningsarbete på detta område. CFN har nyligen färdigställt en kortfilm om dessa drycker. Det intresse för att sprida kännedom om sådana drycker, som sålunda redan finns inom nykterhetsrörelsen och i CFN, bör självfallet utnyttjas i den föreslagna kampanjen. Det bör vidare särskilt tillses, att kampanjen anordnas i närmaste kontakt med ej endast producenterna och importörerna av alkoholfria festdrycker utan också under nära förbindelse med folkrörelserna och ungdomsorganisationerna i allmänhet, så att dessas aktiva medverkan kan inkopplas och utnyttjas.

För att ytterligare sprida kännedom om de olika förekommande alkoholfria festdryckerna i allmänhet och deras användning till olika maträtter får Landsförbundet föreslå, att utbildningskurser anordnas för i första hand sådan personal, som kan användas som instruktörer rörande dessa drycker och deras användningssätt åt den öppna handeln (särskilt butiks- och lager-

personal), samt för personer i övrigt, som skola eller önska medverka i upplysningsverksamheten angående dessa drycker. Landsförbundet vill förordna, att under budgetåret 1955/56 två internatkurser av detta slag anordnas för 40 deltagare i varje. Kurserna böra pågå under förslagsvis fem dagar. Kursdeltagarna eller deras arbetsgivare böra själva bära kostnader för resor samt utebliven arbetsförtjänst, medan kostnaderna i övrigt böra bestridas av statsmedel.

Det statliga stödet till två kurser beräknas till sammanlagt 11 600:— kronor.

Sveriges pomologiska förening uttalar som sin uppfattning, att om något verkligt resultat skall kunna utmynna ur den föreslagna kampanjen, bör staten om möjligt understödja reklamen för alkoholfria drycker under längre period än som förordats av utredningen.

Föreningen fruktdrycker förklarar sig beredd att åta sig att organisera kampanjen samt förelår liksom landsförbundet statsbidrag till utbildningskurser. Föreningen yttrar.

Föreningen beslöt redan vid sitt årsmöte i mars innevarande år att under hösten 1954 i betydande grad utvidga och förstärka kontakten med ungdomsrörelserna och folkrörelserna i allmänhet. Styrelsen är nu i full gång att organisera en breddning av föreningens bas, som väl överensstämmer med utredningens förslag.

Föreningen finner kommitténs förslag till propagandakampanj väl avvägt, men anser att en något annorlunda avvägning mellan anslagsposterna under arbetets gång kan komma att bli nödvändig. Föreningen vill därför rekommendera en viss elasticitet mellan delposterna i ett sådant anslag. Föreningen vill i samband härmed understryka, att möjligheter bör finnas att anordna kurser i dessa frågor för grupper av speciell betydelse, då det gäller att sprida upplysning om de olika slagen av alkoholfria festdrycker och deras användning.

Sveriges hotell- och restaurantförbund framhåller att kampanjen bör planläggas noga i samråd med representanter för olika märken. Dessa skulle samtidigt och under tiden efter kampanjen intensifiera sin märkesannonsering, så att allmänheten, när dess intresse väckts, vet vad den skall fråga efter. Faran är annars att den mer generellt drivna kampanjen blir ett dyrbart slag i luften.

Statskontoret finner naturligt, att kostnaderna för en reklamkampanj huvudsakligen bäres av de företag, vilka kommer att draga nytta därav. Ämbetsverket är sålunda icke berett att förordna en medelsanvisning för ifrågasvarande ändamål av den i betänkandet avsedda omfattningen. Däremot synes det möjligt att understödja denna reklamverksamhet genom att bereda visst utrymme åt de alkoholfria dryckerna i den redan beslutade upplysningskampanjen i samband med övergången till friare försäljning av rusdrycker. Statskontoret föreslår därför, att det uppdrages åt centralkommittén för sagda upplysningskampanj att i samråd med vederbörande intressenter inom näringslivet utforma en reklamkampanj för de alkoholfria dryckerna i anslutning till den mera brett upplagda upplysningskampanjen för ansvar och nykterhet. Genom en dylik samordning torde kampanjen för de alkoholfria

dryckerna, utan eftersättande av effektiviteten, kunna göras väsentligt mindre kostnadskrävande än som skulle bli fallet vid ett realiserande av de i betänkandet skisserade planerna.

Kontrollstyrelsen förordar, att en mera begränsad reklamverksamhet för alkoholfria drycker inordnas i den allmänna upplysningskampanjen för ansvar och nykterhet. Reklamen bör i förhållande till utredningsförslaget starkt begränsas. Den bör framför allt innefatta en generell propaganda för ett alkoholfritt umgängesliv och först i andra hand inrikta sig på de alkoholfria fstdryckerna. Något särskilt anslag torde enligt kontrollstyrelsens uppfattning icke behövas för ändamålet, utan kostnaderna bör kunna bestridas av de för den allmänna upplysningskampanjen anvisade medlen.

Svensk industriförening finner uppenbart, att en reklamkampanj för alkoholfria drycker för att få bredast möjliga effekt, dels måste omfatta alla alkoholfria drycker, dels icke förutsätter att någon särskild näringsorganisation härför användes eller tillskapas. Reklamen för de alkoholfria dryckerna bör lämpligen samordnas med den allmänna kampanj, som skall igångsättas i samband med motbokens avskaffande.

Kommerskollegium uttalar den meningen, att reklam för olika slag av alkoholfria drycker icke nämnvärt torde inverka på alkoholvanorna. Det är därför icke ur allmän synpunkt angeläget att staten stöder en kampanj för sådana drycker genom ekonomiska bidrag. Frågan huruvida och i vilken omfattning reklam bör göras för en viss alkoholfri dryck eller ej bör avgöras av den enskilde företagaren ensam eller under medverkan av den organisation han kan tillhöra. Däremot finner kollegium lämpligt att de nykterhetsfrämjande sammanslutningarna i landet erhåller ett skäligt avvägt bidrag av staten att användas till en propaganda för de alkoholfria dryckerna i allmänhet med tyngdpunkten lagd på ett framhållande av att förtäring av alkoholhaltiga drycker icke behöver utgöra en nödvändig förutsättning för ett angenämt umgängesliv. Det synes enligt kommerskollegium icke vara något att erinra, därest denna propaganda utformas i samråd med Föreningen fruktdrycker.

Beträffande utredningens förslag om stöd åt Föreningen fruktdrycker för upplysningsverksamhet och kvalitetskontroll uttalar sig statskontoret, kommerskollegium, Sveriges industriförbund, handelskamrarna i Stockholm och Göteborg, Sveriges vattenfabrikanters riksförbund och Svensk industriförening i avstyrkande riktning.

Förslagen tillstyrkes däremot helt eller med vissa jämkningar av Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Motorförarnas helnykterhetsförbund, handelskamrarna i Malmö och Gävle, Sveriges musteriförbund, Sveriges pomologiska förening, Föreningen fruktdrycker, Sveriges centrala restaurangaktiebolag samt Alkoholfria hotell och restauranger andelsförening u. p. a.

Kontrollstyrelsen uttalar att förevarande frågor bör upptagas, så snart den ifrågasatta omorganisationen genomförts och föreningen därmed vunnit sådan omfattning och stadga, att värdet av dess verksamhet kan bättre bedömas.

Kommerskollegium finner de föreslagna åtgärderna vara av intet eller ringa värde såsom medel att främja ett alkoholfritt umgängesliv. I allt fall måste de fördelar, som förslagen skulle medföra, anses vara obetydliga i förhållande till de påtagliga nackdelarna. Kollegium framhåller, att statsmakterna under de senaste åren genom lagstiftning och andra åtgärder sökt skapa förutsättningar för en fri konkurrens inom näringslivet. Grundtanken är, att begränsning får förekomma endast där det ur allmän synpunkt är påkallat. Kollegium finner, att principen om fri konkurrens inom näringslivet skulle bli eftersatt, därest förslaget godkändes.

Härom anföres vidare.

Förslaget förutsätter nämligen, att kontrollen — vars syfte skulle vara att främja framställningen av högklassiga alkoholfria drycker — handhaves av en sammanslutning, vari bl. a. tillverkare och importörer skulle ingå som medlemmar samt att verksamheten skulle stå under statlig tillsyn och till stor del bekostas av statliga medel. Det fordras synnerligen starka skäl för att man skall kunna godkänna en sådan ordning, vilken kan antagas medföra konkurrensbegränsande verkningar inom detta avsnitt av det enskilda näringslivet. Några sådana skäl föreligga icke. Om det verkligen skulle förhålla sig så att efterfrågan på alkoholfria drycker är hämmad på grund av deras låga kvalitet, bör det ankomma på tillverkarna själva att höja kvaliteten samt att på lämpligt sätt bringa detta till allmänhetens kännedom för att öka avsättningen.

Kommerskollegium förklarar emellertid, att om förslaget genomföres, har ämbetsverket icke något att erinra emot att vara tillsynsmyndighet.

Sveriges vattenfabrikanters riksförbund tar bestämt avstånd från förslaget att göra Föreningen fruktdrycker till en gemensam organisation för alkoholfria drycker. Förbundet anför.

Förbundet betvivlar över huvud starkt nyttan av att skapa en gemensam organisation av detta slag för de alkoholfria dryckerna och anser att en sådan snarare kommer att accentuera förefintliga intresse motsättningar än att överbrygga dessa. Ett statligt ekonomiskt stöd lär icke kunna förhindra en sådan utveckling. De alkoholfria dryckerna är visserligen av skiftande typer, men är likväl sinsemellan konkurrenter. Var och en av de olika intressenterna måste sträva efter att få ökad avsättning för sina produkter och inriktar sina kvalitets- och försäljningsbefrämjande åtgärder på detta. Under sådana förhållanden är det givet att det måste uppstå starka intressekonflikter, om alla dessa intressenter skulle samlas i en gemensam organisation, som i sin upplysnings- och reklamverksamhet icke torde kunna undgå att få göra värderingar av de olika dryckerna inbördes. Även om ledningen för organisationen skulle lyckas med den i och för sig hart när omöjliga uppgiften att därvid göra objektivt riktiga bedömningar, skulle många av intressenterna i alla fall anse sina intressen åsidosatta och lämna organisationen.

Vad därefter angår förslaget om kvalitetskontroll måste förbundet även bestämt avstyrka detta. De starkt skiftande typerna av alkoholfria drycker gör det nämligen svårt för att icke säga omöjligt att tillämpa någorlunda enhetliga och lika bedömningsgrunder för de olika dryckerna, bortsett från det förhållandet att de tekniska grunderna för en kvalitetsgradering måste bedömas såsom mycket osäkra.

Svensk industriförening säger sig ta bestämt avstånd från förslaget att göra om en f. n. oansenlig, på privatintressen vilande sammanslutning, Föreningen fruktdrycker, till något slags halvstatlig kontrollstyrelse för alkoholfria drycker. I yttrandet anföres vidare.

Kommer allmänhetens intresse för de alkoholfria dryckerna att i framtiden väsentligt ökas bl. a. till följd av aktiviserande åtgärder av olika slag, torde också som följd härav konkurrensen inom producent- och försäljarleden att avsevärt ökas, ett förhållande som alltid regelmässigt tar sig uttryck i intensifierad varureklam. Konkurrensen och de ökade pretentioner från allmänhetens sida på en varas kvalitet, som följer med en utvidgad användning av densamma, kommer också enligt föreningens uppfattning att tillskapa den effektivaste kvalitetskontrollen och det är således icke heller i detta avseende nödvändigt med ett särskilt organ för denna kontroll. Föreningen har f. ö. från andra branscher den erfarenheten, att experiment med organisationer, de må vara halvstatliga eller icke, vilka skola övervaka kvalitetskontrollen inom en viss bransch, ofta slutar med rent misslyckande. Det insmyger sig alltför lätt misstroende mot dem som handhar kontrollen, betingat av intriger och stridiga privatintressen, och kontrollorganet, om detta utgöres av en styrelse eller en särskild nämnd, får aldrig tillräcklig auktoritet. Skall en kvalitetskontroll kunna genomföras med verklig framgång förutsätter detta en helt statlig myndighet, som genomför kontrollen med statens myndighet och med oväldiga ämbetsmän.

I motsats till nu återgivna remissorgan finner *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* de föreslagna åtgärderna för kvalitetskontroll synnerligen angelägna och beaktansvärda. Förbundet föreslår dock, att den av utredningen förordade juryn tillsättes av Institutet för konserveringsforskning.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag finner den föreslagna kvalitetskontrollen ägnad att främja föreliggande syfte. Det torde emellertid böra undersökas, huruvida icke denna kontroll i någon form kan samordnas med den av varudeklarationsnämnden utövade verksamheten, som i olika avseenden har nära samband med den nu föreslagna kvalitetskontrollen.

Föreningen fruktdrycker biträder i allo utredningens förslag samt understryker särskilt förslaget att komplettera den vetenskapliga kontrollen med en jury, där konsumentgruppernas önsknings och synpunkter också kan göra sig gällande.

Sveriges musteriförbund, som likaledes tillstyrker förslagen, erinrar om att Sveriges pomologiska förening gjort en betydelsefull insats för att sprida ökad kännedom om alkoholfria drycker. Det synes förbundet lämpligt att pomologiska föreningens erfarenhet inom detta område utnyttjas. Förbundet upplyser vidare om att det på sitt program har att anställa en konsulent, vilken skulle kvalitetskontrollera medlemmarnas produktion, granska hygien m. m. i musterierna samt utöva rådgivande verksamhet i dessa och jämväl även i fabrikationstekniska frågor. Förbundet har vidare i samarbete med Sveriges pomologiska förening och professor Georg Borgström vid Institutet för konserveringsforskning låtit utarbета »Normer för klassificering av juice (must)», vilka normer synes förbundet ändamålsenliga att tillämpa av den i betänkandet föreslagna juryn för bedömning och rådgivning.

Sveriges pomologiska förening yrkar att de föreslagna bidragen till Föreningen fruktdrycker ökas samt förordar ytterligare statsanslag till resestipendium för den blivande konsulenten och till anläggande av ett försöksmusteri. Pomologiska föreningen framhåller, att Föreningen fruktdryckers resurser, även med de av utredningen föreslagna statsbidragen, skulle bli jämförelsevis små, då samma förening av egna medel skulle bekosta 1/4 av konsulentens lön. Förslaget om ett resestipendium motiveras med att det f. n. är svårt att anskaffa en konsulent med erforderliga kunskaper. Stipendiet skulle utgå med 5 000 kronor. Ett försöksmusteri anser pomologiska föreningen betydelsefullt för produktionens framtida inriktning. Ett engångsanslag å 10 000 kronor förordas för ändamålet.

I frågan om kvalitetskontroll erinrar pomologiska föreningen, i likhet med musteriförbundet, om de riktlinjer som organisationerna jämte Institutet för konserveringsforskning uppdragit för sådan verksamhet. Pomologiska föreningen föreslår, att frågan om kvalitetskontroll och kvalitetsmärkning överlåtes till organisationerna och institutet, att kvalitetskontrollen verkställs vid institutet samt att detta, förutom det ekonomiska stöd somusterinäringen kan ge, erhåller visst statsanslag för denna verksamhet.

Skånes handelskammare erinrar om de svårigheter förusteriindustrin som föranledes av det år från år växlande skördeutfallet inom fruktdodlingen. Flertalet musterier saknar lagerlokaler av sådan storlek att mustdrycker skulle kunna finnas ständigt i handeln oavsett skördeutfallets växlingar. Handelskammaren ifrågasätter, om icke lån för investeringsändamål kunde beredasusterierna ur tillgängliga statliga lånefonder.

Utredningens förslag att försöksvis anordna försäljning av alkoholfria kvalitetsdrycker genom detaljhandelsbolagets utminuteringsställen har väckt gensagor i de allra flesta yttrandena. Förslaget tillstyrkes endast av Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT, Alkoholfria hotell och restauranger andelsförening u. p. a. och Svensk industriförening. Det avstyrkes av statskontoret, kontrollstyrelsen, detaljhandelsbolaget, kommerskollegium, samtliga handelskamrar, Sveriges musteriförbund, Sveriges pomologiska förening, Föreningen fruktdrycker, Sveriges centrala restaurangaktiebolag och två av dess dotterbolag samt Sveriges hotell- och restaurantförbund.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund finner sig böra förorda förslaget, vilket av förbundet betecknas som en till utminuteringsområdet utdragen och i och för sig tilltalande konsekvens av principen i 48 § nya rusdrycksförsäljningsförordningen. Visserligen kan, fortsätter landsförbundet, i denna fråga anföras vissa av reservanterna åberopade nackdelar. Landsförbundet vill likväl ansluta sig till majoritetens ståndpunkt på grund av att det enligt denna endast är fråga om en försöksverksamhet. Landsförbundet förutsätter, att Vin- och Spritcentralen skall lämna sin aktiva medverkan till anskaffande av alkoholfria drycker av hög kvalitet genom den inhemska produktionen eller genom import.

Kontrollstyrelsen anför.

Kontrollstyrelsen kan för sin del icke finna annat än att de negativa skälen överväger. Uppgiften att sälja alkoholfria drycker måste bli helt främmande för detaljhandelsbolaget. Såsom utredningsminoriteten påpekar, skulle vidare den praktiska uppgiften för bolaget vid en försäljning av alkoholfria drycker bli helt olikartad mot den som föreligger vid rusdrycksförsäljningen. Vid sistnämnda försäljning gäller det att genom utmönstring av enskilt vinstintresse göra utbudet passivt och försäljningen samhälleligt tolerabel. Vid alkoholfri försäljning skulle det däremot gälla att stimulera utbudet och göra varan attraktiv. Minoriteten uttalar med rätta, att denna kombination av uppgifter icke kan vara lämplig. En särskild gensaga synes böra riktas mot utredningens tanke att man skulle lämna försäljningsprovisioner på alkoholfria drycker åt bolagets affärspersonal.

Om bolaget skulle vilja hålla ett någorlunda rikhaltigt sortiment av alkoholfria drycker i sina affärer, skulle det vidare — åtminstone temporärt — bli besvärligt att skaffa tillräckliga lagerutrymmen. Redan i samband med starkölets införande torde betydande lokalsvårigheter komma att göra sig gällande. I fråga om bolagets försändningsverksamhet skulle speciella komplikationer uppstå. Försändning av rusdrycker sker nämligen på landsbygden i viss utsträckning kostnadsfritt. Att medge helt eller delvis fri försändning även för alkoholfria drycker synes däremot ur konkurrenssynpunkt icke kunna komma i fråga.

Ur servicesynpunkt vore det självfallet en fördel om en kund, exempelvis en restaurang, kunde köpa olika slag av drycker på samma ställe. Men någon möjlighet finns ju icke att från bolagsaffärerna leverera hela det dryckessortiment — inklusive läskedrycker och vanligt öl — som kan ifrågakomma. En gränsdragning måste alltså ske, innebärande att endast vissa av de alkoholfria dryckerna levererades från bolaget. Denna gränsdragning måste bli mycket vansklig. Om den, som utredningsmajoriteten antytt, skulle i allmänhetens ögon innebära något slags auktorisation av vissa slag av drycker, måste detta medföra svårbedömliga konsekvenser.

I betänkandet understrykes även, att detaljhandelsbolaget i motsats till den fria handeln icke är nödsakat att räkna med skälig handelsvinst. Situationer kan därför, framhålles det, tänkas uppkomma, där bolagets prissättning är konkurrensmässigt oförmånlig för den övriga handeln. I anslutning härtill må ytterligare anföras, att detaljhandelsbolaget genom sitt monopol på försäljningen av rusdrycker kan vid en ökning av varusortimentet räkna med lägre fasta kostnader för försåld vara än den vanliga detaljhandeln och därmed intar en särställning i konkurrenshänseende.

Detaljhandelsbolaget yttrar.

Detaljhandelsbolaget vill till en början erinra om att bolaget från den 1 oktober 1955 ålagts att sälja starköl i sina butiker. Detta nya varusortiment torde — med hänsyn till situationen på byggnadsmarknaden — komma att ställa bolaget inför åtskilliga svårigheter i fråga om anskaffande av erforderliga lagerutrymmen. Älägges bolaget härjämte att tillhandahålla alkoholfria drycker, torde lagersituationen komma att ytterligare förvärras. Butikernas redovisning av försäljningen skulle — bland annat med hänsyn till kommitténs förslag om provision till försäljningspersonalen på omsättningen av alkoholfria drycker samt med hänsyn till bolagets försändningsverksamhet — komma att kompliceras.

De nu nämnda svårigheterna av huvudsakligen teknisk art anser sig dock bolaget kunna bemästra, om statsmakterna skulle finna det ur nykterhets-

synpunkt önskvärt att bolaget tillhandahåller alkoholfria drycker i sina butiker.

Bolaget framhåller liksom kontrollstyrelsen, att det synes bli svårt att hos butikspersonalen förena den speciella försäljningsattityd som handeln med rusdrycker kräver med den aktiva inställning till försäljningen som utredningen förutsätter i fråga om handeln med alkoholfria drycker.

Vidare erinrar bolaget om att det på grund av sina lägre fasta kostnader skulle komma att inta en gynnad ställning i konkurrensen med enskilda försäljare av alkoholfria drycker samt fortsätter.

Bland annat kan anföras att bolagets fasta kostnader endast i obetydlig utsträckning kommer att påverkas om dess varusortiment utökas med alkoholfria drycker. Skulle bolaget utifrån dessa förutsättningar fastställa sitt försäljningspris efter affärsmässiga grunder, kommer detta sannolikt att bli lägre än de priser, som den enskilda handeln måste räkna med. Än mer markerad synes denna företrädesställning bli, om bolaget — såsom kommittémajoriteten föreslår — skulle enligt samma principer som nu tillämpas för rusdrycker kostnadsfritt försända alkoholfria drycker till sina kunder. Den förmånsställning i dessa hänseenden, som bolaget kommer att få, torde — med rätta — komma att medföra opposition från den enskilda och den kooperativa handelns företrädare.

Man torde kunna förutsätta att alkoholfria drycker i bolagets butiker kommer att efterfrågas av ungdom och andra personer utan speciell varukännedom i fråga om alkoholhaltiga drycker. I sådana fall synes man, såsom även kommittémajoriteten berört, icke kunna bortse från risken att besöket i bolagets butik kan ge impuls till inköp av rusdrycker.

Andra avstyrkande remissorgan, t. ex. *Sveriges pomologiska förening* och *Föreningen fruktdrycker*, framhåller särskilt risken för att ett genomförande av förslaget skulle leda till minskat intresse för alkoholfria drycker hos den enskilda handeln.

Utredningens rekommendationer om tullsättningen på alkoholfria drycker har berörts endast i ett fåtal yttranden. I tillstyrkande riktning uttalar sig Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT och Föreningen fruktdrycker. Sveriges pomologiska förening kan endast biträda utredningens ståndpunkt i fråga om sådana fruktsafter som helt saknar inhemska motsvarigheter, medan handelskammaren i Gävle avstyrker i fråga om frukt- och bärsafter men tillstyrker beträffande druvsafter och juicer, till vilka motsvarigheter icke kan uppbringas inom landet.

Kommerskollegium uttalar, att en tullsänkning för alkoholfria drycker icke bör ifrågakomma av nykterhetspolitiska skäl utan att denna fråga bör lösas enligt sedvanliga bedömningsgrunder. En tullsänkning torde nämligen knappast bidra till att minska konsumtionen av alkoholhaltiga drycker till förmån för de alkoholfria. Skulle 1952 års tulltaxekommitté av andra skäl finna att tullarna på alkoholfria drycker bör sänkas eller borttagas, får statsmakterna tillfälle att taga ställning till denna fråga i dess rätta sammanhang.

Generaltullstyrelsen framhåller, att ur tullteknisk synpunkt hinder ej

möter för att företaga justeringar av gällande tullsatser för de åsyftade varuslagen. Styrelsen erinrar emellertid om, att tullsatserna för vissa fruktsafter är bundna i Gatt (tulltaxenr 147: 1—4 och ur nr 148: 1—4). Ett bedömande av frågan om möjligheten och lämpligheten av att vidtaga ändringar av tullsatserna för ifrågavarande varuslag förutsätter en närmare utredning med beaktande även av närings- och handelspolitiska synpunkter.

1952 års tulltaxekommitté anför.

Tulltaxekommittén har under sitt arbete med revision av tulltaxan ännu icke haft tillfälle att i detalj behandla tullsatserna å drycker, bl. a. beroende på vissa ännu icke utredda frågor rörande gränsskyddet för jordbruksprodukter samt frukt och trädgårdsprodukter. Enligt kommitténs uppfattning kan den av utredningsmännen väckta frågan icke anses vara av den angelägenhetsgrad, att någon särbehandling av densamma är påkallad, utan frågan torde lämpligen böra lösas i samband med revisionen av tulltaxan i dess helhet. För belysande av de frågeställningar som därvid kunna uppkomma må likväl anföras följande preliminära synpunkter.

Någon tullbeskattning av ifrågavarande produkter i fiskalt syfte torde icke böra förekomma. Däremot kan en tullbeläggning i skyddssyfte icke från början uteslutas, även om det gäller produkter som icke äro föremål för tillverkning inom landet. En viss konkurrens torde nämligen ej sällan föreligga mellan olika slag av alkoholfria drycker. Detta ha utredningsmännen själva ansett vara fallet beträffande vissa slag av inhemska fruktdrycker, men samma förhållande torde kunna förekomma mellan inhemska och importerade drycker (t. ex. äppelmust kontra druvmust). Även om i och för sig hinder icke skulle anses möta att medgiva tullfrihet för vissa utländska fruktdrycker, är det vidare tänkbart att man av tulltekniska skäl kan finna det önskvärt att undvika en differentiering av tulltaxan. I detta sammanhang kan erinras om vad utredningsmännen anført rörande svårigheten att genomföra en distinkt gränsdragning mellan de olika kategorierna av här ifrågavarande drycker. I alla händelser torde man emellertid icke ha anledning räkna med en tull av sådan storlek att den därav försakade fördyringen kan tänkas ha någon avgörande betydelse för konsumentens val mellan alkoholfria och alkoholhaltiga drycker.

Departementschefen

De vid 1954 års riksdag antagna riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken avser bl. a. åtgärder som kan främja en övergång från konsumtion av starkare alkoholdrycker, särskilt spritdrycker, till svagare sådana och till alkoholfria drycker. Vissa sådana åtgärder har redan beslutats. Jag får härvidlag särskilt erinra om den ändrade avvägning av beskattningen på olika drycker som skett på grundval av propositionerna nr 28 och 154 till 1954 års riksdag och som bl. a. lett till att skatten på lagrat lättöl borttagits. Genom den nu framlagda utredningen med syfte att främja ett alkoholfritt umgängesliv aktualiseras frågan om ytterligare åtgärder i samma riktning.

Beträffande de alkoholfria drycker som utredningen betecknar som måltids- och vardagsdrycker, t. ex. lättöl och läskedrycker, kan utvecklingen i det stora hela sägas vara tillfredsställande. Slopandet av skatten på lättöl har skapat bättre förutsättningar för drycker av denna typ att göra sig

gällande. I fråga om läskedryckerna kan konstateras, att konsumtionen stadigt ökat, att kvaliteten förbättrats samt att ett tämligen rikhaltigt urval finns att tillgå.

Vad angår de drycker åter, som utredningen betecknat som alkoholfria fest- och sällskapsdrycker — d. v. s. äppelmust, druvsafter, juicer, alkoholfria och alkoholsvaga viner samt andra drycker som i fråga om typ och smak utgör viss motsvarighet till vinerna — är bilden en annan. Produktionen inom landet sker i liten skala, och utvecklingen har åtminstone delvis stagnerat. Urvalet av inhemska drycker av ifrågavarande slag är tämligen begränsat och förmår icke tillgodose skilda smakriktningar. Under senare år har en ökad import av sådana drycker ägt rum, men även här rör det sig om förhållandevis små kvantiteter och ett begränsat urval. Man kan vidare konstatera, att kännedomen om dessa drycker är bristfällig, icke blott hos allmänheten utan även hos restauratörer, restaurangpersonal och hos detaljhandeln.

De förslag från utredningen som nyss redovisats avser att stimulera produktion, import och konsumtion av alkoholfria fest- och sällskapsdrycker.

Man har i vissa yttranden gjort gällande att utredningen överbetonat de alkoholfria dryckernas betydelse ur nykterhetssynpunkt. I andra yttranden har anförts kritik mot att utredningen begränsat sina förslag till de alkoholfria fest- och sällskapsdryckerna.

Det ligger i sakens natur att man icke kan med säkerhet förutsäga vilken betydelse för nykterhetstillståndet som de föreslagna åtgärderna skulle kunna få. Om man emellertid vill försöka gynna en övergång från alkoholhaltiga till alkoholfria drycker och främja ett alkoholfritt umgängesliv, är det en viktig förutsättning att alkoholfria drycker marknadsföres i någorlunda rikligt urval och i goda kvaliteter samt att konsumenterna äger kännedom om dryckerna.

I fråga om läskedrycker och andra måltids- eller vardagsdrycker synes utvecklingen vara sådan, att särskilda åtgärder icke är påkallade. Vad angår de i vissa yttranden framförda förslagen om avskaffande eller lindring av läskedrycksskatten får jag erinra om att statsmakterna så sent som vid 1954 års riksdag tagit ställning till denna skatt.

Däremot synes påkallat att göra en insats för ökad användning av alkoholfria fest- och sällskapsdrycker. Om man vill finna alternativ till de inom sällskapslivet brukade alkoholdryckerna, torde man i huvudsak vara hänvisad till nu ifrågavarande drycker. Utan stöd från det allmännas sida synes man icke kunna räkna med att inom en nära framtid ha tillgång till ett rikhaltigare sortiment av dessa drycker och en efterfrågan som kan motivera ett ökat intresse från produktionens och handelns sida.

Jag finner, med hänsyn till det anförda, att skäl föreligger för att överväga stödåtgärder av den begränsade art varom nu är fråga.

Utredningen föreslår bl. a. att ett engångsanslag av 400 000 kronor skall ställas till Föreningen fruktdryckers förfogande för en *u p p l y s n i n g s - k a m p a n j* rörande alkoholfria fest- och sällskapsdrycker samt att för-

eningen därutöver skall erhålla kontinuerligt stöd med mindre belopp för upplysningsverksamhet om sådana drycker. I de föreslagna anslagen ingår även vissa belopp till bestridande av kvalitetskontroll beträffande dryckerna.

I propositionen nr 153 till 1954 års riksdag uttalade jag, att reklamen för alkoholfria drycker i första hand bör vara en angelägenhet för fabrikanterna. Tillika framhöll jag emellertid, att frågan om stöd åt sådan reklam föll inom området för utredningen om åtgärder för att främja ett alkoholfritt umgängesliv. Riksdagens särskilda utskott har i sitt utlåtande nr 4 gjort ett uttalande av samma innebörd.

Av de skäl som framförts av utredningen och i vissa yttranden finner jag påkallat, att en upplysningskampanj inom ifrågavarande område anordnas med statens stöd. En sådan kampanj bör lämpligen insättas i viss anslutning till ikraftträdandet av det beslutade friare systemet för försäljning av rusdrycker.

Vid samma tid skall enligt statsmakternas beslut en allmän upplysningskampanj för ansvar och nykterhet äga rum. Ämnet för de båda kampanjerna kan åtminstone delvis komma att bli detsamma. Även inom ramen för den allmänna kampanjen kan det visa sig lämpligt att bedriva upplysning om alkoholfria drycker och påvisa de möjligheter som drycker av detta slag kan erbjuda vid festlig samvaro såsom alternativ till rusdrycker. I båda fallen är det en viktig uppgift att etablera samarbete med organisationer av olika slag. För den allmänna kampanjen har redan organiserats en centralkommitté med arbetsutskott och kansli; härtill skall komma länsombud och lokalkommittéer.

Åtskilliga fördelar synes kunna vinnas genom att anförtro nu ifrågavarande kampanj åt centralkommittén för den allmänna kampanjen. Utredningen har också i andra hand anvisat denna lösning. Man kan utnyttja en färdig organisation och tillgodogöra sig de kontakter med olika samman slutningar som skapats av denna. Härigenom torde kunna åstadkommas ökad effektivitet och avsevärda besparingar. Man kan räkna med att ledningen för den allmänna kampanjen lägger upp nu ifrågavarande propaganda på ett alltigenom positivt sätt. Att en sammankoppling med kampanjen för ansvar och nykterhet skulle skapa ett försämrat psykologiskt utgångsläge för denna propaganda finnes därför icke anledning att befara.

Beträffande Föreningen fruktdrycker må erinras om att denna samman slutning är ny och har tämligen ringa anslutning. En breddning av föreningens organisatoriska underlag pågår visserligen, och en del resultat har uppnåtts, men organisationsarbetet har ännu icke slutförts.

Jag får därför i likhet med åtskilliga remissorgan förorda, att nu ifrågavarande kampanj anförtros åt centralkommittén för den allmänna kampanjen. Den sakkunskap som finnes företrädd inom Föreningen fruktdrycker synes kunna tillvaratas genom att kommitténs arbetsutskott samråder med föreningen vid kampanjens utformning.

Arbetsutskottet för den allmänna kampanjen har den 21 november 1954

inkommit till Kungl. Maj:t med förslag till en plan för denna kampanjs genomförande. Förslaget upptar en kostnadsram av 2 068 000 kronor, varav 495 000 kronor till film, 275 000 kronor till annonsering i pressen, 450 000 kronor till material för olika folkrörelser och organisationers direkta medverkan, 355 000 kronor till administrationsomkostnader samt 150 000 kronor såsom reserv. Planen för kampanjen och därav föranlett medelsbehov har jag för avsikt att senare anmäla för Kungl. Maj:t.

Om kampanjen för alkoholfria festdrycker överlämnas till arbetsutskottet, kommer utskottet självfallet att vid utformningen av de propagandamedel som ingår i den allmänna kampanjen taga behörig hänsyn till den nya uppgiften. I denna bör ingå att propagandera icke blott för alkoholfria fest- och sällskapsdrycker utan även för ett alkoholfritt umgängesliv överhuvud taget. De kostnader som föranledes av den nya uppgiften synes, såsom förut antytts, kunna bli åtskilligt lägre än vad utredningen beräknat för sitt förslag. Ett sammanlagt belopp av 200 000 kronor torde vara tillräckligt. Detta kan lämpligen uppdelas i ungefär lika stora poster för pressannonsering, film samt material för folkrörelsernas och organisationernas direkta medverkan.

Det ligger i sakens natur att den förstärkning av olika omkostnadsposter för den allmänna kampanjen som här ifrågasatts måste vara ungefärlig samt att arbetsutskottet bör ha tämligen stor frihet till omdisposition i avslutning till de båda kampanjernas slutgiltiga uppläggning.

Förslaget om kvalitetskontroll över alkoholfria fest- och sällskapsdrycker, för vilket ändamål medel skulle beräknas bl. a. inom ramen för den av utredningen föreslagna kampanjen, har avstyrkts av flera remissorgan, däribland statskontoret och kommerskollegium. Såsom framhållits i de avstyrkande yttrandena kan vissa principiella skäl anföras mot att staten lämnar bidrag till en sådan verksamhet; denna bör enligt sakens natur åvila de ekonomiska intressenterna själva. Härtill kommer att en kvalitetskontroll, som principiellt skall kunna omfatta alla drycker av ifrågavarande slag, torde vara förenad med praktiska svårigheter. Jag kan därför icke tillstyrka utredningens förslag i denna del. Medel för kvalitetskontroll bör alltså icke beräknas inom ramen för upplysningskampanjen för alkoholfria drycker och ett alkoholfritt umgängesliv.

På grund av det anförda vill jag förorda att ett belopp av 200 000 kronor ställes till centralkommitténs förfogande för en upplysningskampanj rörande alkoholfria fest- och sällskapsdrycker och ett alkoholfritt umgängesliv. Detta synes lämpligen kunna ske i den formen att anslaget till upplysningskampanjen för ansvar och nykterhet uppräknas med nämnda belopp. Jag torde senare få återkomma härtill vid anmälan av mina förslag rörande medelsbehovet under sjunde huvudtiteln för budgetåret 1955/56.

I likhet med utredningen finner jag lämpligt att de resultat som kan nås genom en kampanj för alkoholfria festdrycker tillvaratas genom fortsatt upplysningsverksamhet på området.

Såsom huvudman för verksamheten föreslår utredningen Föreningen fruktdrycker. Denna organisation skulle — förutom medel till kvalitetskontroll — erhålla grundbidrag, stimulansbidrag och bidrag till anställande av en konsulent med tillhoppa högst 29 000 kronor för år.

Såsom nyss nämnts anser jag mig icke kunna biträda förslaget om kvalitetskontroll. Det stöd från statens sida som kan ifrågakomma bör alltså enbart avse en allmän upplysningsverksamhet på området med sikte på att sprida bruket av alkoholfria fest- och sällskapsdrycker. Upplysningsverksamheten bör handhas av ett organ, som företräder de intressen som främst synes böra komma till tals i ett sammanhang som detta, d. v. s. å ena sidan producenter, importörer och försäljare samt å andra sidan nykterhetsorganisationer och ungdomsorganisationer med någorlunda bred förankring.

Det enda organ som härvid synes kunna komma i fråga är Föreningen fruktdrycker. Föreningen är, såsom nyss antytts, i färd med att bredda sitt organisatoriska underlag, så att detta omfattar de intressen som här nämnts, och föreningen har därvid redan uppnått vissa resultat. Med hänsyn till att organisationen sålunda kommer att företräda icke blott ideella utan även kommersiella intressen kan jag emellertid icke förorda att stöd från statens sida ges i de av utredningen föreslagna formerna. En förutsättning för statsbidrag bör vara att de av föreningen företrädde producenterna, importörerna och försäljarna bidrar med åtminstone samma belopp. På föreningen och dess intressenter bör vidare ankomma att själva anställa och avlöna personal. För att upplysningsverksamheten skall bli av något värde torde å andra sidan statens bidrag icke böra begränsas alltför snävt. En maximering till 25 000 kronor synes kunna förordas.

Föreningen kan redan under budgetåret 1955/56 på olika sätt anknyta till den upplysningsverksamhet på området som enligt vad jag nyss förordat skall bedrivas av ledningen för kampanjen för ansvar och nykterhet. Den bör vidare stå beredd att taga vid, när nämnda upplysningsverksamhet slutförts. Med hänsyn härtill bör, så långt föreningen kan erhålla däremot svarande bidrag från de ekonomiska intressenterna, statsbidraget stå till förfogande redan under budgetåret 1955/56 och därefter utgå tills vidare.

Med hänsyn till bl. a. det här ifrågasatta statsbidragets syfte och utformning synes det lämpligt att kontrollstyrelsen blir tillsynsmyndighet.

Jag får alltså förorda att ett statsbidrag av högst 25 000 kronor för år utgår fr. o. m. budgetåret 1955/56 såsom bidrag till Föreningen fruktdrycker för upplysningsverksamhet rörande alkoholfria fest- och sällskapsdrycker. Beloppet bör ställas till kontrollstyrelsens förfogande för att, efter ansökan av föreningen utbetalas, i den mån föreningen visar sig ha från producenter, importörer och försäljare av sådana drycker erhållit bidrag med motsvarande belopp för ändamålet. Vid ansökan om bidrag bör föreningen bifoga en specifikation över de kostnader som avses skola täckas genom statsbidraget. Innan någon del av beloppet utbetalas, bör föreningen ha styrkt inför styrelsen att den vunnit anslutning dels från producenter, im-

portörer och försäljare av ifrågavarande drycker, dels från nykterhetsorganisationer och ungdomsorganisationer med ett sammanlagt medlemsantal av förslagsvis minst 100 000. Det bör åligga föreningen att till kontrollstyrelsen avge berättelse över användningen av erhållet statsbidrag. På styrelsen bör ankomma att i såväl formellt som sakligt hänseende granska föreningens verksamhet samt att efter framställning från föreningen inkomma till Kungl. Maj:t med eventuella förslag om bidrag till föreningen under följande budgetår.

Anslag för nu ifrågavarande ändamål torde böra anvisas under riksstatens sjunde huvudtitel. Till anslagsäskandet för budgetåret 1955/56 torde jag få återkomma vid anmälan av medelsbehovet för detta budgetår under sagda huvudtitel.

Såsom ett medel att ytterligare stimulera konsumtionen av alkoholfria kvalitetsdrycker föreslår utredningen att sådana drycker skall försälas av *d e t a l j h a n d e l s b o l a g e t* för rusdrycker.

Vissa skäl kan i och för sig tala för detta förslag. Bl. a. skulle bolaget kunna förväntas tillhandahålla vissa utländska kvalitetsdrycker som hittills icke förekommit i den svenska marknaden. Såsom framhållits redan av utredningen, skulle emellertid den föreslagna anordningen vara förenad med påtagliga olägenheter. Dessa sammanhänger i huvudsak med detaljhandelsbolagets ställning av monopolföretag för försäljning av rusdrycker. Det finns bl. a., såsom påpekats från flera håll, anledning befara att den enskilda handelns intresse för dryckerna skulle minska. Förslaget skulle härigenom kunna motverka sitt eget syfte.

På grund av det anförda finner jag, i likhet med två av utredningens ledamöter och flertalet remissorgan, att de skäl som talar emot förslaget överväger. Jag kan således icke tillstyrka utredningens förslag i denna del.

Utredningen har slutligen förordat en omprövning av *t u l l s ä t t n i n g e n* på importerade alkoholfria fest- och sällskapsdrycker, varvid bl. a. erinrats om att tullen beräknas brutto för netto och således även utgår på flaskor och annat emballage.

Tullarna på ifrågavarande drycker torde icke nämnvärt inverka på möjligheterna att avsätta dryckerna.

Det utredningsuppdrag som lämnats 1952 års tulltaxekommitté avser en allmän revision av tullsatserna, och kommittén kommer härvid att uppta frågan om tullen även på alkoholfria drycker. När kommittén — som haft utredningens förslag på remiss — går att behandla nämnda fråga, torde den även komma att pröva de skäl som anförts av utredningen.

IV. Restauranger med alkoholutskänkning

Författningsbestämmelser m. m.

I *direktiven* för utredningen tog jag i första hand upp förhållandena på vanliga restauranger av god standard. Därvid framhöll jag bl. a., att det borde tillses att gäster som avstår från alkohol kan finna trivsel på dessa restauranger.

Sedermera har i den nya *rusdrycksförsäljningsförordningen* av den 26 maj 1954 (nr 521) införts en bestämmelse (48 §), enligt vilken alkoholfria drycker skall finnas att tillgå i tillfredsställande urval vid utskänkning av rusdrycker. I motiven till nämnda bestämmelse anmärkte jag, att urvalet får avpassas efter utskänkingsställets karaktär. Såsom exempel på drycker, som bör tillhandahållas, framhöll jag, utom kaffe o. dyl., olika slag av fruktmuster och läskedrycker samt färskt och lagrat lättöl.

Kontrollen över att nämnda bestämmelse följes vilar i första hand på det nya detaljhandelsbolagets distriktschefer. Dessa bär huvudansvaret för kontrollen över utskänkingsbestämmelsernas efterlevnad och utskänkningens handhavande i övrigt. Distriktscheferna intar därvid ställning av offentliga tjänstemän, intendenten för utskänkingsärenden, och är underställda länsstyrelsen (24 och 57 §§ *rusdrycksförsäljningsförordningen*). Instruktion för intendenterna har utfärdats av Kungl. Maj:t den 12 november 1954 (nr 647).

Bland *rusdrycksförsäljningsförordningens* bestämmelser må ytterligare erinras om 41 § andra stycket andra punkten, varav framgår att kontrollstyrelsen äger utfärda föreskrifter rörande prissättning på utskänkta rusdrycker och vad därmed äger samband. Med sistnämnda uttryck avses enligt motiven bl. a. frågor om prislister. På grundval av sålunda utfärdade föreskrifter skall bestämmelser upptas i de kontrakt, varigenom detaljhandelsbolaget överlåter rätt till utskänkning på vederbörande restauratör.

Utredningen

Utredningen har försökt bilda sig en uppfattning om i vilken utsträckning alkoholfria drycker tillhandahålles på restaurangerna. Utredningen anför.

Från restauranghåll har framhållits, att alkoholfria drycker av olika slag — alltså inte blott bordsvatten och vanliga läskedrycker — på senare år blivit en allt mera normal företeelse på många restauranger och att denna utveckling ägt rum utan några tvingande bestämmelser från myndigheternas sida. Dessa förhållanden vitsordas också av restauranggästerna, även om man bland dem ofta möter uppfattningen, att stora ojämnheter råder mellan olika restaurangers service i fråga om alkoholfria drycker. Det är således knappast ens regel, att vid festvåningsarrangemang juice bjudes

som alternativ till snaps, trots att man här måste räkna med att det bland gästerna ofta finns sådana, som inte önskar dricka sprit.

Utredningen påpekar vidare, att anmärkningarna mot servicen i fråga om alkoholfria drycker framför allt har tagit sikte på spritrestaurangerna. Emellertid har, fortsätter utredningen, förevarande fråga på senare tid vunnit beaktande inom bl. a. restaurangnäringens egna organisationer. Sålunda har Sveriges hotell- och restaurantförbund i flera cirkulärskrivelser till sina medlemmar under år 1954 framhållit betydelsen av att vinlistorna kompletteras med ett alkoholfritt sortiment.

Vissa ytterligare åtgärder i samma riktning redovisas i fortsättningen ur yttrandet från kontrollstyrelsen.

Utredningen har under medverkan från Sveriges centrala restaurangaktiebolag samt Sveriges hotell- och restaurantförbund verkställt förfrågningar hos ett antal restauranger angående förekomsten av andra alkoholfria drycker än bordsvatten och läskedrycker. Resultaten redovisas i betänkandet s. 44 f.

Utredningen har även ingått på frågan huruvida och i vilken utsträckning en faktisk eller psykologisk press att förtära sprit eller vin förekommer på alkoholrestaurangerna. Härvid konstaterar utredningen att det finnes motsatta uppfattningar om de verkliga förhållandena. Vidare framhålls, att serveringspersonalen med hänsyn till drickspengarna har ett orubbat intresse av att gästerna dricker sprit och vin.

Vid sina överväganden i frågan finner utredningen, att problemet blir att fixera och pröva förutsättningarna för att 48 § nya rusdrycksförsäljningsförordningen skall kunna förverkligas och vad som kan göras för att bestämmelsen inte till stora delar skall stanna på papperet.

Utredningen anser, att önskemålen om alkoholfria måltids- och festdrycker på restaurangerna icke är väl tillgodosedda. I varje fall gäller detta beträffande festdryckerna. Emellertid finner utredningen att man inte bör tillgripa detaljreglerande bestämmelser för att åstadkomma ett bättre sakens tillstånd. Den nya förordningens 48 § synes vara till fyllest. Andra utvägar att vidga de alkoholfria dryckernas användning på restaurangerna får sökas. Enligt utredningens uppfattning torde det härvid framförallt gälla att förena service- och nykterhetssynpunkterna.

Utredningen föreslår, att detaljhandelsbolaget utarbetar en handledning för restauratörerna och deras personal med råd och anvisningar angående tillämpningen av 48 § nya rusdrycksförsäljningsförordningen. I de kontrakt, varigenom bolaget överlåter utskänkningsrätt på vederbörande restauratör, bör vidare enligt förslaget upptas en erinran om vikten av att i handledningen angivna detaljer blir föremål för ständigt beaktande och nödiga åtgärder. Utredningen anför bl. a.

I stället för att bygga ut författningstexten med ytterligare paragrafer får man söka andra och smidigare anordningar för att uppnå önskvärd normalisering eller åtminstone ange minimifordringarna i fråga om sortiment av och service med alkoholfria drycker.

I första hand kan man tänka sig att noggranna föreskrifter intas i detaljhandelsbolagets kontrakt för överlåtelse av utskänkningsrättigheter. I viss utsträckning synes en komplettering av 48 § böra meddelas i kontraktet, men frågans natur med betydande inslag av personligt intresse för god service föranleder dock, att man här måste bygga på vederbörandes önskan att göra mera än vad som ligger inom ramen av meddelade eller tänkbara föreskrifter. Området alkoholfria drycker är i långa stycken nytt och oprövat, och bl. a. detta motiverar, att en tryckt, relativt utförlig handledning i frågan utarbetas av detaljhandelsbolaget med råd och anvisningar till restaurangföretagarna och deras personal. I överlåtelsekontraktet torde man då väsentligen kunna inskränka sig till att understryka vikten av att i handledningen angivna detaljer blir föremål för ständigt beaktande och nödiga åtgärder.

I handledningen kan närmare diskuteras, vad som från allmänna synpunkter är att anse som ett tillfredsställande urval, och vidare kan häri behandlas vissa service- och prisfrågor. Individuella och detaljerade regler för olika restauranger torde det knappast vara görligt att utforma men däremot allmänna riktlinjer och minimikrav beträffande anspråken på restauranger av olika klasser och grundtyper. Speciella förhållanden för restauranger med stort inslag av utländska turister bör beaktas, liksom också de särproblem, som möter på folk- och vinrestauranger. Restauranger av högre och högsta klass måste naturligtvis räkna med att kunna erbjuda alternativ till sprit och vin på olika stadier i och sammansättningar av måltider — och helst även efter måltidens slut. Just »vid kaffet» lämnas absolutisten i sticket av de alkoholfria dryckerna och av restaurangerna.

I handledningen skall också understrykas vikten av att alkoholfria drycker effektivt och attraktivt reklameras inför restaurangernas gäster, både i matsal och festväning. Reklammedel och reklammetoder kommer naturligtvis att växla, men mera generellt kan framhållas, att de alkoholfria dryckerna bör annonseras på samma lista som spritdrycker och vin.

I den föreslagna handledningen bör också anges restauratörernas skyldighet att i samband med intern personalinformation och personalinstruktion behandla frågor om alkoholfria drycker, dels rent varukunskapsmässigt, dels från servicesynpunkt. Även speciella nykterhetsynpunkter bör anläggas.

I samband med den yrkesutbildning, som meddelas vid de statsunderstödda och statsinspekterade restaurangskolorna, bör också frågor om alkoholfria drycker behandlas.

I fortsättningen erinrar utredningen om de nya distriktscheferna — intendenterna för utskänkningsärenden. Enligt utredningen torde intendenternas verksamhet till väsentlig del bli förlagd till det rådgivande och positivt övervakande planet, och en naturlig arbetsuppgift för dem blir då att tillse, hur lämnade anvisningar angående alkoholfria drycker efterlevs.

Utredningen anser icke, att prisreglerande bestämmelser bör utfärdas i fråga om alkoholfria drycker som tillhandahållas på restaurangerna.

Slutligen erinrar utredningen om att drickspenningsfrågan behandlas av 1953 års utskänkningsvinstkommitté. I den mån drickspenningsproblemet aktualiseras och kräver beaktande också i samband med serveringen av alkoholfria drycker, bör detta ske inom ramen för de uppgifter, som åvilar nämnda kommitté.

Yttranden

Såsom framgår av redogörelsen för remissorganens inställning till utredningens förslag om upplysningsverksamhet rörande alkoholfria drycker m. m. har i några yttranden anförts vissa allmänna synpunkter på utredningens uppfattning om de alkoholfria dryckerna. Till denna redogörelse torde här få hänvisas.

Utredningens förslag angående restaurangerna och de alkoholfria dryckerna tillstyrkes helt eller i huvudsak av Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT, handelskammaren i Gävle, Sveriges musteriförbund, Sveriges pomologiska förening, Föreningen fruktdrycker och Svensk industriförening. En övervägande kritisk hållning intas däremot av kontrollstyrelsen, Detaljhandelsbolaget för rusdrycker, aktiebolag, Sveriges centrala restaurangaktiebolag och dess dotterbolag, samt Sveriges hotell- och restaurangförbund. Även i dessa yttranden ger man emellertid i allmänhet uttryck för en positiv inställning till syftet att på restaurangerna erhålla en god service för dem som icke önskar förtära alkoholdrycker.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund framhåller, att den av utredningen föreslagna handledningen bör i största möjliga mån utformas som en kommentar till 48 § nya rusdrycksförsäljningsförordningen. Genom bestämmelse i vederbörande överlåtelsekontrakt bör i varje särskilt fall fastställas en förpliktelse om efterföljd av denna kommentar. I handledningen borde bl. a. understrykas, att nämnda föreskrift i försäljningsförordningen åsyftar, att alkoholfria drycker skall erhålla en med alkoholdryckerna fullt jämbördig ställning på matsedlar och listor över tillgängliga drycker och att serveringspersonalen är skyldig att beredvilligt lämna lika utförliga upplysningar om de alkoholfria dryckerna som om alkoholdryckerna samt betjäna restauranggästerna lika alldeles oavsett arten av de drycker de konsumera.

Liknande synpunkter anføres av *IOGT*.

Enligt *Svensk industriförening* torde det utan vidare stå klart, att den gäst som på I-klass restaurang önskar förtära alkoholfria drycker erbjuds en väsentligt sämre service när det gäller urvalet av drycker och tyvärr ofta också i fråga om betjäningen än den gäst, som beställer in starksprit. Det är därför av största vikt med hänsyn till den stora roll som restauranglivet spelar vid utbildandet av olika slags dryckesvanor, att alla restauranger genom olika medel förmås att aktivt börja arbeta för de alkoholfria dryckernas popularisering.

Kontrollstyrelsen finner, att utredningens förslag föranleder vissa erinringar samt anför bl. a.

Utredningen framhåller med rätta, att gäster, som endast förtär alkoholfria drycker, bör komma i åtnjutande av samma service från restaurangpersonalens sida som de gäster, vilka beställer sprit eller vin. Kontrollstyrelsen finner det emellertid också angeläget att betona, att den icke spritförtärande gästen bör bli lika väl behandlad även om han avböjer också den alkoholfria drycken. Ur synpunkten av gästens frihet att själv bestämma sin förtäring är ett »juicetvång» lika olämpligt som ett »sprittvång».

Kontrollstyrelsen påpekar vidare, att i den mån särskilda föreskrifter skall meddelas i fråga om utskänknings av alkoholfria festdrycker, denna uppgift icke, såsom utredningen förutsatt, bör ankomma på detaljhandelsbolaget. Den nyligen beslutade försäljningslagstiftningen innebär nämligen, att detaljhandelsbolaget som sådant icke skall ha att ta någon befattning med den sociala kontrollen över utskänknings. I den mån generella föreskrifter härom erfordras, torde sådana böra meddelas av kontrollstyrelsen. Den direkta tillsynen över utskänkningsförhållandena på restauranger tillkommer länsstyrelserna och detaljhandelsbolagets distriktschefer i deras egenskap av till länsstyrelsen knutna intendenten för utskänkningsärenden. I samband med kontrollen över rusdrycksutskänknings bör intendenterna självfallet även utöva tillsyn över att restaurangerna fullgör den i 48 § nya rusdrycksförsäljningsförordningen föreskrivna skyldigheten att tillhandahålla alkoholfria drycker i tillfredsställande urval.

Styrelsen fortsätter.

Emellertid torde det, i varje fall tills vidare, kunna väsentligen överlämnas åt restaurangerna själva att genomföra en god service i fråga om alkoholfria festdrycker, så mycket mera som de otvivelaktigt har ett starkt ekonomiskt intresse av att öka sin försäljning av sådana drycker. På restauratörhåll förekommer för närvarande en livlig aktivitet för att lansera och popularisera de alkoholfria festdryckerna. Sålunda har exempelvis från Stockholmsdistriktets allmänna restaurangaktiebolag utfärdats två cirkulär, som förutom prislistor upptager föreskrifter om visst sortiment och viss reklam gentemot gästerna. Från Sveriges Hotell- och Restaurantförbund har utgått tre cirkulär med vissa rekommendationer rörande sortiment, prissättning m. m. Ett av cirkulären presenterar en av Försäkringsbolaget för helyktra, Ansvar, i samråd med de allmänna och privata restaurangerna startad kampanj för alkoholfria festdrycker. Från restaurangernas sida betonas särskilt, att en ökad försäljning av alkoholfria drycker blir förmånlig för restauratorerna med hänsyn till vinstbegränsningen för sprit och vin.

Även *Detaljhandelsbolaget för rusdrycker* påpekar att bolaget som sådant inte skall utöva tillsyn över restaurangernas skötsel ur social synpunkt. Bolaget förordar att i instruktionen för restaurangintendenterna intas anvisningar om att intendenterna är skyldiga att observera hithörande problem och genom olika åtgärder arbeta för att alkoholfria festdrycker tillhandahållas på restaurangerna.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag förklarar sig kunna följa utredningen endast i så måtto, att bolaget kan finna motiverat, att detaljhandelsbolaget eller kontrollstyrelsen i anslutning till 48 § rusdrycksförsäljningsförordningen utarbetar en *handledning*, vari diskuteras de särskilda frågor, som kan behöva belysas i detta sammanhang, såsom urvalet av drycker, reklammedel och reklammetoder samt personalinstruktion. Bolaget anför vidare.

Därest en sådan handledning kommer till stånd, bör den utarbetas i samråd med näringens organisationer. Däremot bör handledningen icke få en sådan form av råd och anvisningar, att den i tillämpningen kan bli en detaljrik lagstiftning av lägre valör. Då statsmakterna nyligen beträffande de

betydligt mer ömtåliga och komplicerade frågorna om utskänkning av rusdrycker genomfört en lagstiftning, som bygger på ökad frihet och vidgat ansvar för därav berörda parter, kan ingen anledning föreligga att beträffande de ofarliga alkoholfria dryckerna införa detaljbestämmelser och detaljkontroll. Om alltför detaljerade »råd och anvisningar» utfärdas, kan det befaras, att ett rent formellt iakttagande av dessa anses vara tillfyllest, vilket kan komma att verka hämmande på intresset för en aktiv insats på detta område och därmed motverka syftet med föreskrifterna och störa en redan påbörjad önskvärd utveckling. De allmänna restaurangbolagen komma att helhjärtat verka för en vidgad konsumtion av alkoholfria drycker av skilda slag. Av särskild vikt är därvid att få serveringspersonalen aktivt engagerad. För detta ändamål kommer samarbete att upptagas med personalorganisationerna.

Sveriges hotell- och restaurantförbund yttrar.

Ett drivande i större skala av en utskänkning avseende alkoholfria drycker är en fråga icke blott om utbud utan även om efterfrågan. Då restauratörerna ha att driva sina företag på ett ur ekonomisk synpunkt realistiskt sätt, kunna de icke ligga med lager av alkoholfria drycker, som icke motsvaras av efterfrågan. Härmed avses icke att det skulle vara ekonomiskt sett fördelaktigare för restauratörerna att sälja spritdrycker än att sälja alkoholfria drycker. Förhållandet är snarare det motsatta.

Vad som emellertid är det väsentliga, och där har förbundet en med utredningen helt överensstämmande uppfattning, det är, att rådande ojämnheter i vad avser tillhandahållandet av alkoholfria drycker hör med alla möjliga medel avhjälpas.

Förbundet erinrar i fortsättningen om de i kontrollstyrelsens yttrande omtalade åtgärderna i detta syfte från förbundets och de allmänna restaurangbolagens sida. Förbundet förklarar sig med hänsyn härtill kunna se med tillförsikt på den framtida utvecklingen i vad gäller förande av alkoholfria drycker på de privata restaurangerna. Detta skulle i än högre grad gälla, om den av utredningen föreslagna reklamkampanjen komme till stånd.

Vad utredningen anfört om press till alkoholförtäring på restaurangerna föranleder förbundet till bl. a. dessa uttalanden.

Enligt förbundets mening äro de av utredningen framförda synpunkterna överdrivna. Den nykterhetspolitiskt sett ogynnsamma effekten av angivna missförhållanden — där de nu förekomma — torde vara ganska ringa. Förbundet vill ej förneka, att ett mindre trevligt uppträdande från serveringspersonalens sida gentemot en icke alkoholförtärare i och för sig kan vara obehagligt men att det, även för en känslig person, skulle medföra någon märkbar ogynnsam nykterhetseffekt, finner förbundet osannolikt. I anslutning härtill önskar förbundet meddela, att dess styrelse beslutat igångsätta en i samråd med restaurantpersonalorganisationen stort upplagd kampanj för likabehandling av alla gäster och för propagerande för alkoholfria drycker.

Vad beträffar utredningens förslag om en handledning för restauratörerna ifrågasätter förbundet, om en sådan kan bli av något som helst värde, samt anför vidare.

I den mån ej restauratörerna anses vara i besittning av tillräcklig varukänedom på detta område eller kommer att vara det när efterfrågan akti-

veras och det således står i deras eget intresse att vara det, torde det lämpligen ankomma på den organisation, som skall tillvarata restauratörernas egna intressen, att utarbета en sådan handledning. Det skulle däremot kunna vara av värde, om en kortfattad handledning i samband med den föreslagna reklamkampanjen kunde distribueras till den köpande allmänheten.

Mot den föreslagna bestämmelsen i överlåtelsekontrakten har förbundet intet annat att invända än att en sådan bestämmelse förefaller onödig, särskilt som utvecklingen går i den riktningen, att restauranterna i eget intresse tillhandahålla alkoholfria drycker.

Departementschefen

En viktig uppgift i förevarande sammanhang är att skapa bättre förutsättningar för ett alkoholfritt umgängesliv på restaurangerna. Gäster, som avstår från alkohol, bör kunna finna trivsel på vanliga restauranger av god standard. Härför erfordras bl. a. att välsmakande alkoholfria drycker tillhandahållas i tillfredsställande urval. Utredningen har främst uppehållit sig vid denna sida av saken. Man bör emellertid också kunna fordra att betjäningen är lika god, oavsett vilka drycker som beställes. Självfallet bör det icke förekomma någon press på gästerna att förtära drycker av något slag.

Utredningen har verkställt vissa undersökningar som synes visa att förekomsten på restaurangerna av alkoholfria fest- och sällskapsdrycker är varierande. I vilken utsträckning önskemålen i fråga om betjäning m. m. är tillgodosedda har icke närmare utretts. Åtskilliga personers samstämmiga erfarenheter ger emellertid vid handen, att förhållandena på åtskilliga rusdrycksrestauranger ger anledning till anmärkningar i här aktuella hänseenden. Inom restaurangnäringen har på senare år tagits initiativ till förbättringar, särskilt i fråga om servicen med alkoholfria drycker. Det arbete som sålunda nedlagts synes emellertid icke göra det överflödigt att statsmakterna överväger åtgärder för att bättre tillgodose de nys angivna önskemålen.

I den nya rusdrycksförsäljningsförordningen föreskrives att alkoholfria drycker skall tillhandahållas i tillfredsställande urval på restauranger med rätt att utskänka rusdrycker.

Utredningen anser att denna bestämmelse i och för sig är tillfyllest och avvisar tanken på detaljföreskrifter i ämnet. För att vinna garantier för en riktig tillämpning av bestämmelsen förordar emellertid utredningen, att detaljhandelsbolaget låter utarbета en handledning för restauratörerna med råd och anvisningar för tillämpningen.

Vid utformningen av den nya rusdrycksförsäljningsförordningen har eftersträvat att undvika detaljmässiga föreskrifter. Utredningens ståndpunkt att detaljregleringar icke hör ske på förevarande område står i överensstämmelse med denna princip och bör i och för sig kunna godtagas. Dess förslag om en handledning synes emellertid icke stå helt i överensstämmelse härmed. Enligt förslaget skulle en erinran om handledningen upptas

i restauratörernas kontrakt med detaljhandelsbolaget. De i handledningen lämnade råden och anvisningarna skulle härigenom åtminstone i viss utsträckning få förpliktande verkan för restauratörerna och kunna uppfattas såsom detaljföreskrifter av den art som utredningen velat undvika. Såsom kontrollstyrelsen och bolaget självt påpekat, ger rusdrycksförsäljningsförordningen icke bolaget befogenhet att utfärda föreskrifter av ifrågavarande art, och det synes icke heller lämpligt att genom ändring av förordningen tillskapa en dylik befogenhet. Jag kan alltså icke biträda utredningens förslag i denna del.

Även enligt min mening bör emellertid, utöver bestämmelsen i rusdrycksförsäljningsförordningen, särskilda föreskrifter meddelas i några hänseenden. Det synes sålunda påkallat att uttryckliga bestämmelser gäller i fråga om upptagande av alkoholfria drycker på vinlistor o. dyl. Såsom en allmän princip synes böra gälla, att alkoholfria och alkoholhaltiga drycker reklameras på samma listor och på likvärdigt sätt. På vinlistan bör sålunda upptas juicer och liknande drycker som alternativ till spritdrycker, cocktails och apéritifer. På samma sätt bör alkoholsvaga eller alkoholfria viner, muster av frukt, druvor och bär jämte andra fruktdrycker upptas som alternativ till vinerna. Reklameras rusdrycker i annan form, exempelvis på matsedlar, bör motsvarande alkoholfria alternativ samtidigt omnämnas.

Såsom den föregående redogörelsen utvisar, har kontrollstyrelsen erhållit befogenhet att meddela föreskrifter angående bl. a. prislistor för utskänkta rusdrycker. Enligt vad jag under hand inhämtat från styrelsen, kommer denna att utfärda bestämmelser i ämnet, varigenom nyss angivna önskemål tillgodoses.

Kontrollen över utskänkningskontrollen av rusdrycker har omlagts genom den nya rusdrycksförsäljningsförordningen, bl. a. i syfte att öka effektiviteten. Huvudansvaret har lagts på intendenterna för utskänkningsärenden. För dessa kommer det att bli en icke oviktig uppgift att tillse att föreskrifterna om tillhandahållande av alkoholfria drycker och om prislistor iakttagas. I den nyligen utfärdade instruktionen för intendenterna har dessa befattningshavare också uttryckligen ålagts att vid besök på restaurangerna övervaka efterlevnaden av nämnda föreskrifter.

Den effektiviserade kontrollen genom restaurangintendenter erbjuder även vissa möjligheter att tillgodose de önskemål beträffande betjäning o. dyl. som inledningsvis angivits samt att åstadkomma en samverkan med de aktuella strävandena inom restaurangnäringen för en bättre service åt gäster som icke förtär alkohol. Såsom antytts av utredningen, bör intendenten inom ramen för utskänkningskontrollen tillhandagå restauratörerna med råd och anvisningar. Han bör därvid försöka förmå restauratörerna att, utöver ett formellt iakttagande av bestämmelserna om alkoholfria drycker och om prislistor, tillhandahålla den allmänt förbättrade service åt icke alkoholförtärande gäster, vartill bestämmelserna ytterst syftar. I enlighet härmed har i instruktionen för intendenterna stadgats, att intendenten bör genom råd och anvisningar verka för att ändamålet med sagda

bestämmelser blir väl tillgodosett. I samma syfte bör intendenten, där så lämpligen kan ske, i samråd med utskänkningsinnehavaren upptaga överläggningar med dennes personal.

I det föregående har jag förordat att statsbidrag skall utgå till Föreningen fruktdrycker för upplysningsverksamhet rörande alkoholfria drycker. För föreningen bör det vara en angelägen uppgift att i samråd med ledningen för de allmänna restaurangbolagen och sammanslutningar av enskilda restauratörer verka för ökad avsättning av sådana drycker på restaurangerna. De krafter inom restaurangnäringen som verkar för en förbättrad service i nu aktuella hänseenden torde också kunna påräkna stöd genom den av mig föreslagna upplysningskampanjen för alkoholfria drycker och ett alkoholfritt umgängesliv.

Såsom framhållits av utredningen, kan förekommande missförhållanden äga visst samband med drickspenningssystemet. Detta spörsmål är emellertid föremål för särskild utredning och bör därför icke prövas nu.

Av det anförda torde framgå att några åtgärder som kräver riksdagens medverkan för närvarande icke bör vidtagas på förevarande område. Med hänsyn till de här avhandlade frågornas betydelse för strävandena att främja ett alkoholfritt umgängesliv har jag emellertid ansett det värdefullt redovisa min ståndpunkt.

V. Alkoholfria restauranger

Nuvarande förhållanden m. m.

Antalet spritrestauranger i vårt land uppgick år 1953 till 619, varav 100 hade säsongrättigheter. Motsvarande siffror för vinrestaurangerna var 421 och 46.

Utskänkingsställena för enbart öl var 2 738 år 1949, därav 361 säsongrättigheter.

Beträffande antalet alkoholfria näringsställen föreligger, såvitt framgår av utredningens betänkande, icke några säkra siffror från senare år. Av äldre siffror, som redovisas av utredningen, synes emellertid framgå, att de alkoholfria företagen skulle utgöra omkring 80 procent av samtliga näringsställen. I en inom kontrollstyrelsen upprättad promemoria, som ligger till grund för propositionen nr 6 till 1955 års riksdag med förslag till förordning om försäljning av alkoholfria drycker, har antalet rättigheter till enbart alkoholfri utskänkning uppskattats till mellan 8 000 och 10 000.

Utredningen framhåller, att det i vårt land råder god tillgång på välskötta och välfrekventerade alkoholfria restauranger av vad utredningen betecknar såsom mellanklass. Däremot saknas enligt utredningen alkoholfria företag, som standardmässigt kan jämföras med sådana spritrestauranger, dit allmänheten söker sig för att idka umgängesliv och roa sig. De alkoholfria restaurangerna, möjligen med något enstaka undantag, bjuder sällan sina gäster musik eller annan underhållning och kan inte tillhandahålla möjlighe-

ter till dans. Den alkoholfria miljön innebär inte heller i och för sig en sådan tillgång, att den visat sig äga förmåga till konkurrens med spritrestaurangerna och vad dessa i sin tur skänker av trivsel och standard.

Enskilda och organisationer, framför allt nykterhetsorganisationer och religiösa sammanslutningar, har av sociala skäl vid olika tillfällen prövat möjligheterna att inrätta alkoholfria restauranger och hotell. Så har i synnerhet varit fallet under 1900-talets första decennium. Om dessa försök anför utredningen.

Dylika restauranger har emellertid ofta visat sig vara ekonomiskt mindre bäriga, och många har på grund härav eller av andra anledningar inte blivit bestående någon längre tid. Deras ekonomiska svårigheter har också medfört, att standarden ofta varit torftig och därför mindre konkurrensduglig, och miljön lockade i varje fall inte den utanför respektive organisationer stående allmänheten i större utsträckning. Ett och annat företag har visat större livskraft, beroende exempelvis på speciellt gynnsam förläggning. Så har förhållandet varit med de av enskilda krafter inom Vita Bandet uppburna Margaretaminnet i Malmö och restaurangen i Slottsskogen i Göteborg samt det av IOGT i Östersund drivna Sandviken — ävensom med vissa företag, som drivits eller understötts av de religiösa rörelserna.

Efter initiativ av Ordenshusens riksförening (numera Våra gårdar) bildades år 1951 Alkoholfria hotell och restauranger andelsförening u. p. a. (AHRA), i vilken samtliga större nykterhetsorganisationer är andelsägare. Ändamålet med verksamheten anges i föreningens stadgar bl. a. vara att inköpa och till medlemmarna försälja inom hotell- och restaurangbranschen förekommande varor, att befrämja vidmakthållandet och upprättandet av alkoholfria hotell och restauranger samt att i egen regi driva sådan rörelse.

AHRA:s verksamhet har hittills huvudsakligen omfattat propaganda för idén om alkoholfria restauranger. I någon mån har man därjämte bedrivit central inköpsverksamhet för anslutna medlemmars räkning. Någon egen restaurang har föreningen ännu inte startat. De planer, som man haft i denna riktning, har hittills inte kunnat realiseras på grund av bristande ekonomiskt underlag. Den 31 december 1953 uppgick föreningens tecknade insatskapital till 18 300 kronor, varav 14 670 kronor inbetalats.

I *direktiven* för utredningen framhöll jag — efter att ha crinrat om tänkbara åtgärder i fråga om rusedrycksrestaurangerna — att en ytterligare väg att främja ett alkoholfritt umgängesliv skulle vara att inrätta särskilda alkoholfria restauranger med ungefär samma standard som de nuvarande restaurangerna av god klass. Denna fråga borde prövas av utredningen. Härvid anförde jag vidare.

För att en alkoholfri restaurang såsom lokal för samkväm och måltider under trivsamma former skall kunna konkurrera med de nuvarande bättre restaurangerna erfordras att den icke står efter dessa i fråga om mat-hållning, inredningens standard, uppassning och övrig service. En sådan rörelse kan dock knappast helt bära sig själv förrän den hunnit inarbetas i allmänhetens medvetande. Ett visst stöd från det allmännas sida torde

vara nödvändigt. I detta avseende kan erfordras -- utom bidrag till igångsättande utvidgning och modernisering -- någon subventionering av driften, åtminstone de första åren. Restaurangerna kan, såsom nykterhetskommittén påpekat, drivas av de allmänna restaurangbolagen. Det statliga stödet bör i så fall få den formen att en del av vinsten på bolagens verksamhet i övrigt får användas till att täcka förluster på de nya restaurangerna. Det är emellertid också tänkbart att det allmänna subventionerar alkoholfria restauranger i enskild ägo. Denna möjlighet bör också övervägas.

Alkoholfria restauranger i vissa andra länder

Norge

I vissa avseenden skiljer sig förhållandena i Norge beträffande restaurangnäringen från motsvarande förhållanden i Sverige. Den stora betydelse, som turisttrafiken från utlandet har för den norska samhällsekonomin, har betingat en rad åtgärder från statens sida till stöd för hotell- och restaurangföretagen. Från och med år 1935 gavs möjlighet att av allmänna medel erhålla bidrag till inrättande av dylika företag till reselivets främjande. Efter kriget har denna verksamhet återupptagits i vidgad omfattning i samband med inrättandet av Statens Hotellfond år 1946.

De alkoholfria hotellen och restaurangerna har i Norge fått en avsevärt större betydelse och omfattning än i vårt land.

Den norska rusdryckskonsumtionen har delvis en annan karaktär än den svenska. En mycket ringa del av spritdrycksförbrukningen, endast cirka tre procent, kommer på utskänknings, medan i Sverige utskänknings andel är fyra å fem gånger större.

Stödet från hotellfonden har, enligt vad som framgår av utredningens betänkande, i avsevärd mån avsett alkoholfria företag.

År 1951 beslöts att vid sidan av hotellfonden inrätta en »Statens fond for alkoholfrie hoteller, andre herberger og bevertninger». Fonden uppgår till 2 miljoner kronor. Fonden skall brukas för lån till igångsättande, utvidgning och modernisering av alkoholfria hotell och restauranger. Fondmedlen får inte användas som bidrag men de kan i undantagsfall tas i anspråk för teckning av behövt aktiekapital, eventuellt till inköp av aktier i de rörelser, varom här är fråga. Om socialdepartementet finner anledning därtill, skall staten vara representerad i företagets ledning och/eller ges tillfälle till att kontrollera rörelsen, dess upprätthållande, räkenskaper o. s. v. på sätt departementet finner nödigt. Departementet fastställer de närmare villkoren för stödet åt varje enskilt projekt. Lånen lämnas genom kunglig resolution efter föredragning av socialdepartementet.

Enligt närmare föreskrifter från socialdepartementet gäller bl. a. att säkerhet skall lämnas genom inteckning i egendomen med inventarier. Amorteringarna fastställs enligt annuitetsprincipen med en bestämd minimisumma (räntor och amorteringar) årligen. Räntesatsen skall vara den för lån från statens fonder gängse. Lånetiden skall vara maximum 20 år. Egendomen får icke säljas eller övergå till annat ändamål utan socialdepartementets medgivande.

Från fonden för stöd till alkoholfria rörelser har fram till maj 1954 beviljats 17 lån med ett sammanlagt belopp av 1 765 000 kronor, varav cirka 1 000 000 kronor till hotell i kombination med restaurang och/eller kafé-rörelse och drygt 700 000 kronor till rena restaurang- och kafé-företag. Det högsta belopp som lämnats till ett företag av sistnämnda slag är 150 000 kronor och det lägsta 10 000 kronor.

Danmark

I Danmark utgör de alkoholfria företagen endast omkring 40 procent av alla näringsställen.

Flertalet av de restauranger som saknar rätt att utskänka alkoholhaltiga drycker får enligt utredningen anses befinna sig på en standardmässigt blygsam nivå både i fråga om inredning, mathållning och allmän service.

En särställning inom dansk restaurangnäring intar, framhåller utredningen, Kvindernes Alkoholfri Restauranter (KAR), en verksamhet, som bedrivs sedan 1911. Närmast efter mönster från Schweiz tog en grupp av för nykterhets-saken intresserade kvinnor initiativet till en fristående organisation med ändamål att driva alkoholfria restaurangföretag. Från den kristna nykterhetsrörelsen Det blaa Kors erhöll man hjälp med startkapitalet, men detta lån återbetalades snart. Verksamheten har inte åtnjutit något stöd från det allmänna i ekonomiskt avseende, men företaget bedriver däremot själv viss social verksamhet genom att en del av vinsten disponeras för olika samhällsuppgifter.

För närvarande har KAR fyra restauranger i Köpenhamn och en i Århus. Tidvis har verksamheten varit ekonomiskt mindre framgångsrik, men under senare år har utfallet av rörelsen varit gynnsamt. År 1952 uppgick den redovisade vinsten till 80 000 kronor på en omsättning av något över 1,5 miljoner kronor. Föreningen äger numera två av de fastigheter, där dess restauranger är inrymda, och planerar dessutom att ytterligare bygga ut sin verksamhet med nya enheter.

Enligt utredningen får KAR:s restauranger anses ha god standard i fråga om både inredning och mathållning. Priserna är emellertid så relativt låga, att rörelsen förutsätter täta kundväxlingar och stor besöksfrekvens. Där- emot erbjuder dessa restauranger knappast utrymme för ett mera nyanserat och festbetonat alkoholfritt umgängesliv.

Schweiz

Detta land har en väl utbyggd hotell- och restaurangnäring. På en befolkning av nära fem miljoner invånare räknar man ungefär 25 000 näringsställen av olika kategorier. En undersökning från år 1937 anger siffran 23 246 hotell, restauranger, kaféer o. dyl. med alkoholutskänkning i någon form. Härtill kommer cirka 2 000 alkoholfria företag. Någon mera betydande nyetablering av restauranger har under och efter kriget inte ägt rum.

Schweiz har varit ett av föregångsländerna för en av sociala och nykterhetsskäl motiverad strävan att skapa alkoholfria restauranger. Redan på

1890-talet togs initiativ för att sanera en restaurangnäring, som ekonomiskt i stor utsträckning var beroende av vinodlar- och framförallt bryggerikapital.

Bakom några av de största alkoholfria företagen står ideella organisationer, av vilka den viktigaste anses vara Zürcher Frauenverein für Alkoholfreie Wirtschaften. Denna organisation bildades år 1894 och öppnade samma år en liten kaffeservering och 1898 en större restaurang. I dag driver föreningen i Zürich och dess närmaste omgivning tre kombinerade hotell- och restaurangföretag och 13 restauranger. År 1952 hade man en samlad omsättning på 7,7 miljoner francs och antalet gäster — utom hotellgäster — uppgick till 4,7 miljoner. Antalet nattlogin på hotellden var omkring 71 000.

Genomsnittskostnaderna för gästernas förtäring uppgick till 1,48 francs (motsvarande 1,75 svenska kronor). På vissa av restaurangerna är det emellertid vanligt att gästerna — såsom restaurangsedn tillåter i flertalet kontinentala länder — förtär endast en kopp kaffe eller ett glas Süssmost.

Både Zürcher Frauenverein och andra liknande föreningar bedriver sin verksamhet utan ekonomiskt stöd från de statliga eller kantonala myndigheterna.

Alkoholfria restauranger sådana som de av Zürcher Frauenverein drivna har, enligt vad utredningen framhåller, i stor utsträckning tack vare sin höga standard i fråga om mat och service blivit accepterade även av icke-absolutistiska gäster. Endast undantagsvis har de däremot genom speciella attraktioner (musik, dans) sökt tillgodose ungdomens behov av en alkoholfri nöjesmiljö.

Utredningen

Överväganden

Utredningen finner, att det allmänna genom lån på gynnsamma villkor från en statlig fond bör stödja tillkomsten av alkoholfria restauranger av god klass. Sin principiella syn på hithörande frågor sammanfattar utredningen med följande ord.

Även om en av utredningens huvudlinjer är, att det alkoholfria inslaget bör ges en mera erkänd plats inom ramen av gängse umgängesformer och man i anslutning därtill anser, att den alkoholfria samvarons särart inte bör överdrivet markeras, finner utredningen det ovedersägligt, att en helt alkoholfri miljö under vissa omständigheter innebär avgjorda företräden i nykterhetsfrämjande riktning. Med hänsyn härtill har utredningen ansett det vara en angelägen uppgift, att alkoholfria restauranger av god klass inrättas. Särskilt torde det vara av värde för yngre generationer att kunna mötas till samvaro utan att behöva känna den psykologiska press av alkoholseden, som lätt gör sig gällande på restauranger med sprit- och vintuskänkning. I Sverige förefintliga alkoholfria restauranger torde knappast i något fall standardmässigt kunna jämföras med de bättre spritrestaurangerna utan har mer eller mindre karaktären av matserveringar eller konditorirörelser. Utredningen finner visserligen de ekonomiska förutsätt-

ningarna ogynnsammare för alkoholfria restauranger av högre klass än för restauranger av motsvarande standard med utskänkning av rusdrycker men har dock bedömt utsikterna såsom positiva under vissa omständigheter. Sålunda har man räknat med att starthjälp i form av lån på gynnsamma villkor skulle kunna utgöra ett incitament till inrättande av sådana restauranger och kunna hjälpa över eventuella initialsvårigheter.

Utredningen betraktar företag, som betecknas A 1, A 2 och B 1, såsom restauranger av högre klass. Utredningens kostnadskalkyler avser restauranger av näst högsta prisklassen (A 2).

Målsättningen för de restauranger som avses med utredningens förslag anges sålunda.

Dessa bör erbjuda sina gäster allt — exklusive alkoholen — som utgör dragningskraften hos spritrestaurangerna: god standard i fråga om inredning, mathållning, allmän service etc. Men fråga är, om man bör och kan stanna vid denna punkt och inte ställa frågan, vad det finns för något speciellt och säreget, som de alkoholfria ensamma kan tillhandahålla, något som kan vara en extra lockelse. Musik, dans och annan, högklassig underhållning bör kunna förekomma, men dylikt finns också, framför allt sedan den s. k. varietéparagrafen fått en liberalare avfattning i den nya rusdrycksförsäljningsförordningen, på spritrestaurangerna, vilka dessutom framdeles i konkurrenssyfte kan tänkas försöka överbjuda varandra i fråga om attraktioner. Det blir en vital uppgift för de alkoholfria företagen att ständigt och i olika avseenden befinna sig minst i jämbredd med de bästa jämförliga spritrestaurangerna och ett maktpåliggande värv för uppslagsrika företagare inom denna speciella bransch att helst också flytta sina positioner ett stycke förbi de nämnda konkurrenterna.

Utredningen finner att förhållandena i Norge i fråga om alkoholfria restauranger utvecklats gynnsammare än i vårt land. En betydelsefull orsak härtill ser utredningen däri att frekvensen av utskänkningstillstånd är avsevärt lägre i Norge än här i landet, och dessutom gäller i vårt grannland utskänkingsförbud för spritdrycker sön- och helgdagar samt lördagar och dag före helgdag. Övriga dagar får spritutskänkningen börja först kl. 15. Antalet spritutskänkningstillstånd var 62 år 1950, och utskänkning av sprit förekom endast i sju städer.

De alkoholfria restaurangerna i Norge har härigenom, framhåller utredningen, ett konkurrensmässigt avsevärt gynnsammare utgångsläge, än vad de kan tänkas få i Sverige. Bebyggelseförhållandena i Norge medför dessutom, att det där är svårare än här att genom lätta och billiga kommunikationer nå de fåtaliga spritrestaurangerna. Tack vare frånvaron på många platser av utpräglad konkurrens från spritrestaurangernas sida har de alkoholfria rent standardmässigt också kunnat hållas på ett högre plan. Det har varit möjligt för nykterhetsrörelsen och densamma närstående personer att mobilisera kapitalinsatser av betydande storleksordning.

Utredningen ställer sig frågan, i vilken utsträckning man kan räkna med att den privata företagsamheten i vårt land är villig att investera kapital och intresse i dylika restauranger. Ytterst blir detta beroende på i vad mån sådana företag kan tänkas bli ekonomiskt bäriga. Hittills har möjlighe-

terna bedömts som i stort sett negativa, och några alkoholfria högklassiga restauranger har heller inte inrättats.

Genom utredningens försorg har direktören F. Hildestrand verkställt en undersökning angående bärigheten av alkoholfri restaurangverksamhet. Undersökningen redovisas i en i betänkandet s. 186 f. intagen promemoria. Två kalkyler har upprättats. Den första har byggts på de verkliga förhållandena under år 1950 vid ett kombinerat hotell- och restaurangföretag (kategori A 2) med rättighet till utskänkning av spritdrycker, vin och maltdrycker och beläget i en medelstor svensk stad. Genom olika operationer har här hotellverksamhet och försäljning av rus- och maltdrycker frånskilts och konsekvenserna härav beräknats vad beträffar intäkterna och kostnaderna. I den andra har en rent teoretisk jämförande kalkyl uppbyggts, som är grundad på erfarenheter från ett större antal restauranger av kategori A 2 i Stockholm under år 1953. Härvid har även några alkoholfria restauranger, som i viss mån kan jämföras med spritrestaurang av ifrågavarande typ, gjorts till föremål för undersökning, och resultatet härav har i vissa avseenden påverkat kalkylen. För att ha en fast utgångspunkt och ej komma in på alltför vidlyftiga spekulationer förutsattes i bägge alternativen samma försäljning av mat. Detta under fullt medvetande om att ett positivt samband mellan matomsättning och rusdrycksutskänkning föreligger.

Den förstnämnda kalkylen visar i utgångsläget en omsättning av 1 018 000 kronor och ett återstående belopp av 70 000 kronor till avskrivningar, räntor, skatter och chefslön. Bortopereras hotellrörelsen, blir motsvarande siffror 880 000 och 57 500. Sedan rusdrycksutskänkningen borträknats, erhålles siffrorna 525 500 och 19 500. Om slutligen även ölutskänkningen avräknas, fås vid helt alkoholfri drift en omsättning av 521 500 kronor och ett återstående belopp till avskrivningar, räntor, skatter och chefslön av 19 700 kronor.

I det andra fallet blir omsättningen med rusdrycksutskänkning 1 208 500 kronor och återstoden till bl. a. chefslön 74 530 kronor, medan motsvarande belopp vid alkoholfri drift blir 682 000 kronor och 23 440 kronor. I samma fall har för inredning, inventarier och utrustning (förhyrd lokal) räknats med en anläggningskostnad av 360 000 kronor för drift med rusdrycksutskänkning och 325 000 kronor för alkoholfri rörelse.

Utredningen uttalar, att de kalkyler, som utredningen låtit utföra, ger vid handen, att de ekonomiska förutsättningarna måste bedömas väsentligt ogynnsammare för alkoholfria företag av här avsett slag än för närmast jämförliga företag med rusdrycksutskänkning. Detta gäller även under det i kalkylerna gjorda antagandet av lika matomsättning för de båda typerna av restauranger.

De reservationer angående bärigheten av alkoholfria restauranger av god klass som kan göras kan enligt utredningen icke lämnas obeaktade. Utredningen fortsätter.

Fråga är då, vilka ytterligare motiv som kan åberopas för en restauranglänefond, och om dessa är tillräckligt starka att bära fram förslaget, trots

anförda negativa faktorer. Utredningen är av den uppfattningen, att alkoholfria restauranger i och för sig har väsentliga nykterhetsfrämjande värden. Dessa är enligt utredningens mening tillräckligt stora, för att man skall ta vissa risker för förluster i form av uteblivna räntor och amorteringar.

Det är givetvis vanskligt att bedöma, i vad mån enbart förefintligheten av en lånefond kan bli ett incitament till att alkoholfria restauranger inrättas. Kapitalanskaffningen erbjuder emellertid ofta så stora svårigheter, att ett underlättande härav i åtskilliga fall kan bli av utslagsgivande betydelse. Någon undersökning om eventuellt existerande önskemål eller inventering av eventuellt planerade åtgärder har inte företagits. Under hand har det emellertid kommit till utredningens kännedom, att vissa lokala initiativ tagits. Alkoholfria restaurangföretag har diskuterats i bl. a. Jönköping, Karlstad och Umeå; i de nämnda fallen är det nykterhetsrörelsen eller denna närstående organ, som upptagit frågan till behandling.

Utredningen dryftar ytterligare frågorna om subventioner bör lämnas till driften av alkoholfria restauranger samt om de allmänna restaurangbolagen bör åläggas att driva alkoholfria restauranger eller restaurangavdelningar. Dessa utvägar bör enligt utredningen icke anlitas, åtminstone inte i första hand.

I frågan om driftssubventioner anför utredningen.

Utredningen ställer sig tveksam till subventionstanken. Även om det i och för sig är möjligt att tekniskt beräkna hjälpbehoven, skulle detta förutsätta invecklade procedurer, speciellt i de fall, där den alkoholfria restaurangrörelsen är samordnad med annan restaurangverksamhet. Rättvisekravet bleve svårt att tillgodose på grund av företagens växlande förutsättningar och olika struktur och med hänsyn till att i varje fall endast ett mindretal restauranger kan påräkna att erhålla subventioner. Om dessutom behovsprincipen strikt tillämpas, skulle det bli de ekonomiskt minst bäriga företagen, som komme i åtnjutande av subventioner, inte alltid de, som från nykterhetssynpunkt gör de värdefullaste insatserna och som med ekonomiskt stöd av detta slag skulle kunna tänkas bli i stånd att ytterligare bygga ut sina positioner. Om en subvention skall ha åsyftad verkan, får dess storlek bestämmas i relation till rörelsens ekonomiska underskott, medan däremot omsättning, gästfrekvens och betydelse som nykterhetsfrämjande faktor kommer i andra rummet vid bedömningen.

Beträffande en eventuell medverkan från de allmänna restaurangbolagen uttalar utredningen bl. a.

Från vissa synpunkter skulle det onekligen erbjuda fördelar om bolagen — vid sidan om enskilda företagare — startade alkoholfria rörelser. Dessa skulle härigenom tillföras sådana näringsmässiga erfarenheter, som måste utgöra en av grundvalarna för att företagen skall kunna bära sig ekonomiskt på längre sikt. I den mån initialsvårigheter att driva restaurangerna kommer att uppstå, har bolagen en sådan ekonomisk ryggrad, att svårigheterna skulle kunna övervinnas. För att de allmänna bolagen bör inrätta alkoholfria restauranger talar också deras regionala spridning, som möjliggör att restauranger skulle kunna organiseras på de orter i landet, där detta efter någon form av marknadsundersökning befundes önskvärt och lämpligt.

Från andra utgångspunkter måste emellertid lämpligheten av bolagen som bärare i större utsträckning av alkoholfria företag ifrågasättas. Vad som från en synpunkt är att anse som en fördel, nämligen bolagens möjlighet

att tack vare sin övriga verksamhet ekonomiskt genomföra alkoholfria företag, kan å andra sidan också tolkas som en nackdel, nämligen att dessa företag blir otillbörligt gynnade i konkurrensen med enskilda alkoholfria rörelser. Bolagen skulle övergångsvis kunna driva alkoholfria restauranger med begränsad hänsyn till det ekonomiska utfallet, vilket enskilda företagare knappast kan tänkas göra.

Det måste också betecknas som en psykologiskt olycklig utgångspunkt vid startandet av alkoholfria restaurangföretag, om allmänheten bibringas den uppfattningen, att det är spritdryckskonsumenter, som subventionerar den alkoholfria driften.

Utredningen anser, att dilemmat mellan å ena sidan en restaurangfond och å andra sidan subventionerade alkoholfria restauranger inom de allmänna bolagens ram måste lösas så, att fonden bör vara det primära alternativet. Skulle det visa sig att fonden inte erbjuder tillräckligt gynnsamma förmåner för att få till stånd alkoholfria restauranger, bör i första hand prövas en utvidgning av lånemöjligheterna. Först om också detta visat sig otillräckligt som drivfjäder för enskild företagsamhet, bör frågan om skyldighet för de allmänna bolagen att inrätta alkoholfria restauranger ånyo övervägas. Tillsvidare bör bolagen inte intaga någon särställning i fråga om att inrätta alkoholfria restauranger.

Förslag

Utredningen föreslår, närmast efter norskt mönster, att staten inrättar en lånefond om tillsvidare 3 miljoner kronor, ur vilken fond såväl nyinrättade som redan existerande företag skulle kunna erhålla lån för byggnader, inredning och inventarier. Utredningen anmärker, att den vid förslaget utformning i stor utsträckning följt de linjer, som i Kungl. Maj:ts proposition 1954: 210 uppdragits för en i vissa avseenden jämförbar verksamhet, nämligen låneverksamheten till hantverks- och småindustriföretag.

Följande riktlinjer föreslås.

1. Lån till inrättande av alkoholfria restauranger beviljas tills vidare intill ett belopp av 3 miljoner kronor. Fonden benämnes »Statens lånefond för alkoholfria restauranger».

2. Lånen skall användas till igångsättning, utvidgning och modernisering av alkoholfria restauranger.

Lånemedlen skall kunna utnyttjas för verkliga nybyggnader av restauranger eller för den del av kostnaderna för en större byggnad, som disponeras av restaurangen. Vidare skall de kunna tas i anspråk för utvidgning eller modernisering av redan förefintliga lokaler. Slutligen skall lånen kunna användas för inredning av lokaler och för inköp av inventarier av alla slag både för matsal, sällskapsrum och ekonomiavdelning. I de fall ett företag driver eller avser att driva både restaurang- och hotellrörelse, skall lån från fonden kunna erhållas endast för det förstnämnda avsnittet. Om en alkoholfri restaurang drives eller inrättas som annex till en sprit- eller vinrestaurang, skall lån kunna medgivas i den mån kostnaderna är att hänföra till den alkoholfria delen av verksamheten.

3. Lånebeloppen bör till sin storlek inte vara maximerade. Då medlen skall kunna utnyttjas för alla förekommande led i samband med uppbygandet av ett restaurangföretag, kan behovet av lån i de enskilda fallen bli ganska betydande.

Utredningen räknar med att lånebehoven till upp emot hälften av anlägg-

ningskostnaderna skall kunna täckas genom krediter i banker etc. Vidare bör företagarna själva vara kapabla att göra en inte alltför obetydlig investering. Det lånebehov, som skall täckas genom den föreslagna fonden avser alltså finansieringen mellan de vanliga krediterna och den egna insatsen.

Däremot anser utredningen, att en minimisiffra för lån bör fastställas. Ändamålet med fonden skall vara att underlätta inrättandet av restauranger av god klass, men den skall däremot inte kunna utnyttjas för igångsättande av konditorier, kaféer, matserveringar o. dyl. Utredningen har stannat vid att sätta summan så lågt som vid 40 000 kronor för att inte hindra, att stöd kan lämnas åt önskvärda företag, som på andra vägar finansierar den övervägande delen av kostnaderna. Även nämnda belopp synes i undantagsfall böra få underskridas, där särskilda skäl härför kunna åberopas.

4. För lån från restaurangfonden bör gälla de allmänna villkor, som angivits i propositionen 1954:210, och bl. a. med hänsyn härtill har utredningen inte ansett sig böra i detalj utforma förslag till statuter för lånefonden, utan torde detta böra ankomma på Kungl. Maj:t. Utredningen ansluter sig till uppfattningen, att räntesatsen inte bör fastläsas, men med hänsyn till fondens ändamål bör eftersträvas att hålla den så låg som möjligt. Beträffande säkerhet för restauranglånen bör samma regler gälla som för andra statliga lån. Däremot synes skäl föreligga att tillämpa andra och fördelaktigare amorteringsvillkor för lån från restaurangfonden. I andra sammanhang gäller hestämmelserna om tioåriga lika annuiteter. Utredningen föreslår, att amorteringstiden för här avsedda lån skall fastställas till 20 år och att de fyra första åren skall vara amorteringsfria. Räntefrihet under de båda första åren må efter särskild prövning kunna medgivas.

5. Ansökningar om lån skall ingivas till Kungl. Maj:t (handelsdepartementet), som även beslutar i ärendena oavsett lånesummans storlek. Beredning av ärendena bör ske inom departementet genom en särskilt för ändamålet tillsatt nämnd. I en dylik, av Kungl. Maj:t utsedd nämnd, förslagsvis med fem ledamöter, bör dels restaurangnäringen, dels nykterhetsrörelsen vara representerad vid sidan om representanter för allmänna och administrativa intressen.

6. Lån skall kunna erhållas av fysisk eller juridisk person.

Vid fördelningen av lånen måste naturligtvis vissa garantier föreligga för att medlen blir rationellt utnyttjade och kommer i rätta händer. Liksom flertalet andra näringsgrenar förutsätter restaurangverksamhet yrkeskunskaper. Utredningen ansluter sig i detta sammanhang till ett principuttalande av handelsministern gjort i propositionen 1954:210.

»Statsgaranti bör beviljas endast sådana företag, där goda förutsättningar för rörelsens lönsamhet bedömes föreligga. Prövningen av garantiärendena bör med andra ord ske efter rent affärsmässiga grunder. Sökandens personliga kvalifikationer bör naturligtvis spela roll. Som allmän regel bör härjämte gälla, att företagare, som beviljas statsgaranti för lån, skall i sin rörelse ha insatt eget kapital av rimlig storlek.»

Beträffande möjligheten att ett företag, som erhållit lån av fonden, söker och erhåller tillstånd att utskänka rusdrycker uttalar utredningen att lånet i och för sig inte bör utgöra något hinder för ändring av företagets karaktär, men däremot måste möjligheter förefinnas att i en sådan situation uppsäga lånet till omedelbar och fullständig inbetalning. Detta måste anses vara en fullt normal åtgärd i syfte att tillse, att fondmedlen disponeras för avsett ändamål. Det bör ankomma på detaljhandelsbolaget att hålla

nämnden för restauranglån underrättad om ansökningar om utskänkningstillstånd från låntagare.

Utredningen anser, att någon begränsning i fråga om storlek och disposition av eventuell vinst inte bör införas i lånevillkoren liksom inte heller någon förändring i fråga om amorteringsvillkoren vid speciellt gynnsamt rörelseutfall. Inte heller bör några speciella villkor utformas beträffande alkoholfria restauranger, exempelvis i fråga om tillämpande av drickspenningssystem etc., utan nämnda företag bör beredas möjlighet att arbeta enligt för restaurangnäringen i övrigt gängse normer. Inte heller bör några krav på personlig absolutism hos ägare och personal uppställas, men vid prövningen av låneansökningarna kommer företagarens personliga inställning till nykterhetsfrågan självfallet att vara en av de vägledande faktorerna vid lämplighetsbedömningen.

Yttranden

Utredningens förslag tillstyrkes av Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT, AHRA, Våra gårdar och Svensk industriförening. Landsförbundet förordar emellertid tillika att de allmänna restaurangbolagen inrättar en eller ett par alkoholfria restauranger av hög klass. Statskontoret och kontrollstyrelsen avstyrker förslaget om en lånefond och anvisar i stället möjligheten att de allmänna restaurangbolagen anordnar alkoholfria restauranger eller restaurangavdelningar. En delvis kritisk ståndpunkt intar även Sveriges centrala restaurangaktiebolag och dess dotterbolag. Dessa instanser avråder bestämt från att de allmänna restaurangbolagen skulle åläggas att driva alkoholfria restauranger. Sveriges hotell- och restaurangförbund avstyrker utredningens förslag. Avstyrkande uttalanden göres också av handelskamrarna i Stockholm och Malmö.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund delar utredningens uppfattning att man icke bör överdrivet markera den alkoholfria festsamvaron genom att förlägga denna till speciella nykterhetsrestauranger. Emellertid är tillgången på dylika restaurangföretag f. n. mycket ringa. Ett betydande utrymme finnes för sådana företag till betjänande av icke endast nykterister utan även av ungdom i allmänhet och sannolikt betydande folkskikt i övrigt, vilka bättre finner sig till rätta i en alkoholfri miljö än å en spritrestaurang. Ett visst tillskott av sådana restaurangföretag är därför enligt landsförbundets mening att rekommendera. Av särskild betydelse skulle dylika restauranger med en särskilt för ungdom avpassad underhållning kunna bli för att få till stånd en konkurrens med spritrestaurangerna om ungdomen. De föreslagna åtgärderna finner landsförbundet i stort sett väl avvägda, varför dessa tillstyrkes. Med tanke på de ekonomiska riskerna för rent privatägda restaurangföretag av här förevarande typ vill landsförbundet emellertid förorda att de allmänna restaurangbolagen, vilka genom sin verksamhet förvärvat stor erfarenhet i restaurangbranschen, också på försök anordnar och driver en eller ett par alkoholfria restauranger av hög klass.

IOGT framhåller, att tillkomsten av alkoholfria restauranger av tillfredsställande hög klass utan tvivel skulle visa sig få stor betydelse i nykterhetsfrämjande riktning, främst vad ungdomen beträffar. Dylika restauranger borde om möjligt drivas ej blott i de större städerna utan även på mindre orter, där de sannolikt skulle komma att få en avsevärd betydelse vid skapandet av alkoholfria festseder. Storlogen vill därför tillstyrka de åtgärder, som de sakkunniga har föreslagit för att få till stånd alkoholfria restauranger men vill därjämte framhålla, att statliga lån bör kunna lämnas även till mindre restaurangföretag än vad de sakkunniga har förutsatt.

Även *Våra gårdar* förordar, att lån skall kunna ifrågakomma till restauranger av mindre storlek än utredningen förutsatt. Det kan vara behov av dylika restauranger, som blir träffpunkter för ungdom och hemvist för alkoholfria fester, även på mindre orter. Kvalitetskravet bör upprätthållas, men villkoren får inte dras för snäva, så att de utestänger restauranger av denna typ i mindre samhällen.

AHRA, som livligt förordar utredningens förslag, hemställer om statsbidrag till en fast anställd arbetskraft, som kan följa upp och ytterligare aktivisera intresset för startande av restauranger av den typ utredningen föreslår och i övrigt stå dessa restauranger till tjänst för konsultation i frågor som hör samman med verksamheten. Vidare förordas, att nykterhetsrörelsens representant i den tilltänkta nämnden skall föreslås av AHRA.

Svensk industriförening framför tanken att det allmänna skulle lämna alkoholfria restauranger stöd för reklamändamål samt för anordnande av varietéer och kabaréer.

Statskontoret har icke blivit övertygat om att restauranger av ifrågavarande slag, vilka icke ens skulle tillhandahålla öl, överhuvud taget kan komma att fylla avsett ändamål. De ekonomiska riskerna för dylika företag måste också framstå såsom betydande. Det förefaller därför ämbetsverket otillfredsställande, att staten engagerar sig på det sätt utredningen föreslagit. Om en försöksverksamhet anses böra komma till stånd, synes den böra upptagas antingen av de allmänna restaurangbolagen eller med visst stöd från statens sida av AHRA. Nämnade organisationer bör, såvitt statskontoret kan finna, äga förutsättningar att igångsätta och försöksvis driva företag av här avsedd art. På grundval av de erfarenheter, som härigenom vinnes, torde framdeles värdet och behovet av en utvidgning av den statliga långivningen till andra företagare kunna bättre bedömas. I yttrandet anföres vidare.

Beträffande villkoren för långivningen förutsätter ämbetsverket, att säkerheten för lånen kommer att bestämmas av Kungl. Maj:t. Som säkerhet bör kunna godtagas förlagsinteckning förstärkt med borgen av företagets ledning. Den amorteringsfria tiden synes vidare vara i längsta laget. Särskilt för en rörelse av nu avsedd karaktär, där behovet av förnyelse och restaurering gör sig gällande med korta tidsintervaller, bör enligt statskontorets mening amorteringen icke framskjutas. Slutligen har, såvitt ämbetsverket kan finna, övertygande skäl icke framlagts till stöd för förslaget om inrättande av en särskild nämnd, som inom vederbörande departement skulle

fatta beslut om ifrågavarande långivning. Med den begränsade omfattning stödverksamheten enligt statskontorets mening till en början bör erhålla, torde i varje fall något omedelbart behov av en dylik nämnd icke föreligga.

Kontrollstyrelsen finner i likhet med utredningen angeläget, att åtgärder vidtages för att främja tillkomsten av alkoholfria restauranger av hög standard. Beträffande formerna för statens medverkan härtill har kontrollstyrelsen emellertid en annan mening än utredningen. Styrelsen yttrar.

Såvitt styrelsen kan finna är det, även om lånemöjligheter skapas i enlighet med utredningens förslag, under nuvarande förhållanden ganska oviss om den privata företagsamheten är villig att satsa kapital på alkoholfria företag av här avsedd typ. Om man vill vinna ett snabbt resultat, måste det enligt styrelsens mening vara vida bättre att för ändamålet anlita den redan befintliga organisationen av statliga restaurangbolag, vilkas uppgift är i första hand social och icke kommersiell. Utredningens argument, att av de allmänna restaurangbolagen drivna alkoholfria företag skulle bli otillbörligt gynnade i konkurrensen med enskilda alkoholfria rörelser, är enligt styrelsens mening icke hållbart, eftersom här avsedda enskilda företag icke för närvarande förekommer i vårt land och med hänsyn till de ekonomiska osäkerhetsmomenten knappast heller kan väntas komma till stånd under den närmaste framtiden.

De allmänna restaurangbolagens verksamhet på förevarande område borde enligt kontrollstyrelsens mening lämpligen få formen av en försöksverksamhet och omfatta ett antal restauranger i olika delar av landet.

Kontrollstyrelsen får följaktligen — med avstyrkande av utredningens förslag om inrättande av en lånefond för alkoholfria restauranger — föreslå, att Sveriges Centrala Restaurangaktiebolag snarast möjligt genom sina dotterbolag försöksvis upprättar och driver ett antal alkoholfria restauranger av hög klass. Restaurangerna torde lämpligen bära tillskapas såsom komplement till eller genom uppdelning av vissa av bolagets första- eller andraklassrestauranger. Genom att den alkoholfria avdelningen och rusdrycksavdelningen därvid skulle kunna ha gemensamma ekonomilokaler och delvis samma personal skulle möjlighet förefinnas att nedbringa rörelsens fasta kostnader. Genom den nu företagna anordningen skulle man vidare kunna utnyttja de nuvarande företagens goodwill.

De alkoholfria restaurangavdelningar varom här är fråga bör erbjuda sina gäster allt — utom alkoholen — som utgör dragningskraften hos de bättre spritrestaurangerna: god standard i fråga om inredning, mathållning, upppassning och allmän service. Dessutom bör musik, dans och högklassig underhållning förekomma i lämplig utsträckning. I fråga om möjligheterna till underhållning är att märka att dessa icke begränsas av de restriktioner som för sprit- och vinrestauranger kommer att gälla även enligt den moderniserade varietéparagrafen i nya rusdrycksförsäljningsförordningen.

Det synes lämpligt att restaurangbolagen så snart ske kan framlägga ett utarbetat förslag i ämnet. I samband därmed torde bära övervägas, huruvida icke servering av maldrycker av andra klassen borde tillåtas på de blivande försöksrestaurangerna.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag ställer sig av principiella skäl tveksamt till förslaget om särskilt stöd för alkoholfria restauranger men erkänner att det kan finnas fog för påståendet att en helt alkoholfri miljö under vissa omständigheter innebär företräden i nykterhetsfrämjande riktning.

Bolaget betvivlar emellertid, att behovet av alkoholfria restauranger av den högklassiga typ det här är fråga om framträder så samlat, att det med hänsyn till dess rent kvantitativa omfattning kan bilda erforderligt underlag för sådana restauranger annat än i något enstaka fall. Och denna uppfattning torde ha sin giltighet även om man räknar med att tillkomsten av alkoholfria restauranger skulle stimulera efterfrågan och skapa nya behov. De av utredningen uppgjorda kalkylerna visar hur ringa ekonomisk bärkraft ett företag av denna art skulle få. Det torde vara realistiskt att räkna med att en alkoholfri restaurang av högsta klass kan bli ekonomiskt lönande endast i Stockholm. Måhända skulle däremot på vissa andra orter kunna skapas förutsättningar för drift av en alkoholfri restaurang, om den utformas som avdelning inom ett större restaurangföretag. De fördelar av gemensamt kök, gemensam ledning o. s. v., som därmed skulle föreligga, skulle under gynnsamma omständigheter i övrigt kunna göra den alkoholfria avdelningen av företaget ekonomiskt godtagbar. Bolaget kan sålunda icke tillstyrka utredningens förslag om stöd åt alkoholfria restauranger annat än i nu angivna begränsade omfattning. Den föreslagna lånefondens belopp skulle därmed kunna väsentligt minskas.

I frågan, om de allmänna restaurangbolagen bör driva alkoholfria restauranger, anför bolaget.

Utredningen har anfört starka skäl mot en eventuell förpliktelse för de allmänna restaurangbolagen att driva alkoholfria restauranger och förordar sålunda icke att dessa bolag skola erhålla speciella ålägganden att inrätta sådana restauranger. Centralbolaget delar helt utredningens uppfattning i denna fråga. Utöver av utredningen anförda skäl må framhållas, att de allmänna restaurangbolagens huvuduppgift är att på bästa sätt driva folkliga restauranger med spritutskänkning. Detta har i skilda sammanhang starkt betonats. Det är därvid angeläget, att restaurangbolagens överskott av verksamheten icke behöva användas till en eventuell subventionering av alkoholfria rörelser. Dessa bolag stå mitt uppe i en intensiv och mycket kostnadskrävande upprustning av folkrestaurangerna och mycket återstår ännu att utföra. Med tillstyrkan av utredningens förslag i detta avseende får centralbolaget sålunda bestämt avråda, att de allmänna restaurangbolagen skulle i någon form åläggas att inrätta och driva alkoholfria restauranger.

Liknande synpunkter anföres av centralbolagets dotterbolag. Emellertid anför *Västsveriges allmänna restaurantaktiebolag*.

Bolaget har stor respekt för den målsättning, som de sakkunniga uppsatt och anser för sin del att det måhända vore tänkbart att det även inom de allmänna bolagens verksamhet under en övergångstid gjordes vissa experiment med helt spritfria avdelningar inom redan existerande restauranger. Ett sådant experiment har visserligen vid ett tillfälle gjorts inom Varabolagets verksamhet men tyvärr uppmuntrade det icke till någon fortsättning. I en medelstor stad inom bolagets verksamhetsområde arrangerade bolaget på stadens begäran under en sommarutställning en särskild matsal för enbart alkoholfri servering. Denna matsal var av samma storlek och samma höga standard i fråga om utsmyckning, service etc. som den matsal, i vilken spritdrycker serverades, och fick den mest attraktiva belägenheten. Kök och matsedlar voro gemensamma. Medan den matsal, i vilken

spritdrycker serverades, var synnerligen väl frekventerad, stod den andra matsalen praktiskt taget tom under hela utställningstiden. Trots detta anser bolaget, att ytterligare experiment skulle kunna göras men endast under en övergångstid.

En annan möjlighet vore att bidra till här åsyftat resultat genom att på söndagar, då efterfrågan på restauranger från familjernas sida är större, göra någon restaurang av hög klass spritfri och därigenom måhända göra den mera eftertraktad av de kretsar, som ej vilja uppsöka en miljö, i vilken sprit förtäres, men som ändå gärna vill äta sin söndagsmiddag på restaurang.

Sveriges hotell- och restaurangförbund förklarar, att någon principiell invändning icke kan göras mot ett projekt som går ut på att starta alkoholfria restauranger av god klass. Förbundet anser emellertid varken att det föreligger ett behov, som motiverar projektets inlemmande i den allmänna nykterhetspolitiken eller att projektet kan anses praktiskt genomförbart, sett på längre sikt. I den senare frågan påpekar förbundet bl. a. att de alkoholfria restaurangerna i de länder, med vilka jämförelser verkstälts, bygger sin verksamhet på en tät växling av kundkretsen; genomsnittsförtäringen per kund är låg. Det rör sig således i alla dessa länder om vardagsrestauranger av växlande standard. Det synes som om de alkoholfria företagen i och med denna sin karaktär har att inrätta sig i förhållande till kundkretsen på ett visst givet sätt för att ha utsikt att bära sig. Förbundet vänder sig även mot utredningens ståndpunkt, att lån från den föreslagna fonden bör uppsägas om restaurangens innehavare söker och erhåller rättighet att utskänka rusedrycker.

Departementschefen

Redan i direktiven för utredningen gav jag uttryck för den uppfattningen att alkoholfria restauranger av god standard skulle innebära ett värdefullt stöd för strävandena att främja ett alkoholfritt umgängesliv. Jag angav därvid också de önskemål som borde uppställas i fråga om sådana restauranger. Vad som framkommit genom utredningen och remissbehandlingen synes ägnat att bekräfta att en fruktbarande nykterhetspolitisk insats skulle kunna göras på detta område.

Av utredningen framgår att restauranger av den avsedda typen icke finnes i vårt land. Däremot förekommer sådana restauranger i Norge. Även i Danmark och Schweiz drives med framgång alkoholfria restauranger som, ehuru av något annan typ, utmärker sig för god standard i fråga om mat-hållning och betjäning.

Att alkoholfria restauranger av god klass ännu icke tillkommit i vårt land synes i huvudsak bero på att sådana företag bedömts såsom mindre lönsamma. De betänkligheter mot utredningens förslag som framkommit i vissa yttranden, icke minst från restaurangnäringens sida, avser också främst de ekonomiska förutsättningarna för sådana rörelser. Av utredningen har framlagts kalkyler som synes ge vid handen, att alkoholfria företag av här

avsedd typ, åtminstone de första åren icke kan drivas med utsikt till vinst. Jag vill härvidlag endast peka på att enligt kalkylerna alkoholfria restaurangrörelser endast skulle medge blygsamma belopp till avskrivningar, räntor, skatter och chefslön. Kalkylerna bygger dessutom på den, i varje fall under de första åren tämligen osannolika förutsättningen att matomsättningen skall vara lika stor som på motsvarande spritrestauranger.

Enligt utredningens förslag skulle lån av allmänna medel kunna beviljas åt alkoholfria restaurangföretag. Lånevillkoren skulle emellertid i stort sett vara de vid kreditgivning vanliga. De enda förmåner som, jämte hjälpen med kapitalanskaffning, skulle beviljas företagen vore en förhållandevis lång amorteringstid, 20 år, amorteringsfrihet under de första fyra åren samt, efter särskild prövning, två års räntebefrielse.

Med hänsyn till det nyss anförda torde det vara föga sannolikt att den föreslagna lånefonden överhuvud taget skulle komma att utnyttjas. Jag har också i utredningens direktiv pekat på att det kunde bli nödvändigt att i någon form lämna subventioner till driften. En möjlighet härtill kunde vara att de allmänna restaurangbolagen ålades inrätta alkoholfria restauranger samt täckte underskott å denna rörelse med överskott från restauranger med rusdrycksutskänkning.

Utredningen har emellertid, åtminstone tills vidare, ansett sig böra avvisa tanken på obligatorisk medverkan från de allmänna restaurangbolagens sida och på subventioner i annan form. Beträffande frågan om direkta driftssubventioner har utredningen bl. a. erinrat om svårigheterna att beräkna dessa på ett rättvist sätt samt hänvisat till att subventionerna skulle komma att utgå utan hänsyn till de understödda företagens förmåga att infria syftemålen med det ifrågasatta statliga stödet.

Vad utredningen anfört gentemot direkta subventioner till driften synes bärande. En medverkan från de allmänna restaurangbolagens sida skulle däremot i och för sig kunna medföra fördelar. Denna utväg har också livligt förordats av exempelvis kontrollstyrelsen. Sveriges centrala restaurangaktiebolag och flertalet av dess dotterbolag har emellertid bestämt avrått från att de skulle åläggas att driva alkoholfria restauranger. Med hänsyn till den ståndpunkt de allmänna restaurangbolagen sålunda själva intagit finner jag mig icke kunna förorda denna möjlighet.

Det ytterligare stöd som enligt det förut anförda erfordras vid sidan av hjälpen med kapitalanskaffning synes böra lämnas i annan form. En tänkbar utväg torde vara att göra lånevillkoren så gynnsamma, att de, särskilt under de första åren, innebär visst stöd för driften. Härvid skulle kunna ifrågakomma att utbygga utredningens förslag om befrielse från skyldighet att betala räntor och amorteringar de första åren samt att därutöver låta en del av lånet bli stående och räntefritt. De skäl som utredningen anfört emot direkta subventioner till driften synes icke träffa ett stöd som lämnas i nu antydd form. Ett sådant stöd innebär självfallet icke någon garanti mot driftsförluster. Rörelseidkarens utgifter för räntor och amorteringar minskas emellertid, och det oförmånliga utgångsläge som han

intar i jämförelse med innehavaren av en rusdrycksrestaurang kan härigenom delvis utjämnas. Även de allmänna restaurangbolagen synes, i den mån de så önskar, böra kunna komma i åtnjutande av sådana lån.

Med hänsyn till svårigheterna att på förhand avväga det stöd som sålunda kan komma i fråga kan jag endast förorda en begränsad försöksverksamhet på området och således i betydligt mindre skala än utredningen förutsatt. För en sådan begränsning talar också den ovisshet som föreligger angående publikunderlaget för alkoholfria restauranger med god standard. Lån bör alltså ej utgå för mer än ett fåtal restauranger eller restaurangavdelningar och i intet fall avse nybyggnad eller större ombyggnad.

Lånen bör kunna beviljas för mindre utvidgningar och moderniseringar av redan förefintliga restauranglokaler samt till inredning och inköp av inventarier för matsal, sällskapsrum och ekonomiavdelning. Även för att täcka behov av rörelsemedel bör lån kunna erhållas. Någon högsta eller lägsta gräns för lånesummans storlek synes icke behöva uppställas. En förutsättning bör emellertid vara att sökanden visar att han på egen hand anskaffat kapital till åtminstone samma belopp som det statliga lånet.

Restaurang eller restaurangavdelning, för vilken lån erhålles, bör vara helt alkoholfri. Att, såsom ifrågasatts av kontrollstyrelsen, utskänkning av öl skulle kunna ifrågakomma, innebure att syftet med det statliga lånet i viss mån skulle förfelas. Man finge även räkna med att nykterhetsrörelsens stöd icke skulle kunna vinnas för en sådan verksamhet. Såsom utredningen föreslagit, bör lånet kunna uppsägas till betalning, om rörelsen förenas med utskänkning av alkoholhaltiga drycker. Detsamma bör gälla om rörelsen nedlägges. Staten bör även förbehålla sig rätt att uppsäga lånet, om rörelsen övergår till ny innehavare. Låntagaren bör åtaga sig underrättelseskyldighet i dessa hänseenden.

De särskilda förmåner i fråga om skyldighet att betala räntor och amorteringar som jag i det föregående ifrågasatt bör avvägas så, att rörelsens innehavare å ena sidan erhåller en minskning av omkostnaderna som i viss mån motsvarar de minskade nettointäkterna vid alkoholfri drift men å andra sidan icke otillbörligt gynnar honom i förhållande till övriga rörelseidkare inom branschen. Med understrykande av svårigheterna att bedöma denna fråga på grund av det föreliggande materialet får jag förorda att en fjärdedel av lånet blir stående och räntefritt samt att låntagaren beträffande återstoden befrias från skyldighet att betala räntor och amorteringar under de fyra första åren efter lånets utbetalande. Amorteringarna för den del av lånet som icke är stående bör slutföras under de därpå följande 16 åren. Räntan å samma del bör vara densamma som för statliga lån av likartad karaktär, d. v. s. 4 procent, vilket motsvarar den för närvarande fastställda normalräntan för lån från statens utlåningsfonder. Såsom säkerhet bör, i enlighet med vad statskontoret förordat, kunna godtagas förlagsinteckning, förstärkt med borgen av företagets ledning.

Lånen bör beviljas av Kungl. Maj:t. Med hänsyn till bl. a. lånens syfte bör ärendena beredas inom finansdepartementet. Då verksamheten enligt vad jag här förordat får en mera begränsad karaktär än utredningen förutsatt,

finnes icke anledning att tillsätta en särskild nämnd för ändamålet. Jag förordar i stället, att den förberedande handläggningen verkställas av kontrollstyrelsen. På denna bör ankomma att mottaga ansökningar samt att verkställa utredning i fråga om företagsledarens yrkesmässiga egenskaper och personliga förutsättningar i övrigt, rörande det kapital som rörelseidkaren själv eller annan insatt i rörelsen, samt beträffande rörelsens förutsättningar ur ekonomisk synpunkt och för att tillgodose syftet att främja ett alkoholfritt umgängesliv. I ansökan, som bör innefatta en redogörelse för lånets avsedda användning, bör även lämnas upplysningar i nyss nämnda hänseenden. Den underrättelseskyldighet angående förändringar av rörelsen som jag i det föregående förordat bör fullgöras gentemot kontrollstyrelsen. Finnes på grund av förändring av rörelsen att lånet bör uppsägas, bör kontrollstyrelsen äga befogenhet att besluta och verkställa denna åtgärd samt att indriva utestående belopp.

Vad beträffar det för ifrågavarande låneverksamhet erforderliga investeringsanslaget synes detta, med hänsyn till att här endast är fråga om en begränsad försöksverksamhet, böra upptagas med 500 000 kronor. Jag kommer i annat sammanhang (statsverkspropositionen 1955, bil. 28, p. 3), att hemställa om anvisande av detta belopp för budgetåret 1955/56 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd.

VI. Departementschefens hemställan

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1955 års riksdag att

a) besluta att en upplysningskampanj för alkoholfria fest- och sällskapsdrycker och för ett alkoholfritt umgängesliv skall anordnas med stöd av statsmedel i enlighet med av mig förordade grunder;

b) medgiva, att bidrag av statsmedel må från och med budgetåret 1955/56 utgå till Föreningen fruktdrycker för upplysningsverksamhet rörande alkoholfria fest- och sällskapsdrycker i enlighet med av mig förordade grunder; samt

c) besluta att lån av statsmedel må beviljas för inrättande av alkoholfria restauranger i enlighet med av mig förordade grunder.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Harald Häggquist